

ขอบคุณภาพจาก <http://goo.gl/yVeZkr>

ฟ้อนล่องน่าน : วัฒนธรรมการฟ้อนในจังหวัดน่าน

Fon Long Nan: Thai Northern Folk Dance in
Nan Province

ประภาศรี ศรีประดิษฐ์¹

Praparsri Sripradit

Email: praparsris@hotmail.com

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในงานวิจัยฉบับนี้เพื่อศึกษาประวัติการแสดงฟ้อนล่องน่าน พัฒนาการ และปัจจัยเกื้อหนุนในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดง องค์ประกอบในการแสดงสถานภาพทัศนคติการตระหนักถึงคุณค่าของฟ้อนล่องน่าน และแนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตจากภาพถ่าย ภาพวีดิทัศน์และการแสดงบนเวทีจริง ตลอดจนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยฝึกหัดฟ้อนล่องน่านในแต่ละรูปแบบกับครูผู้เชี่ยวชาญ การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและการจัดเวทีประชุมสัมมนา เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่าฟ้อนล่องน่านมีพัฒนาการมาจากการฟ้อนบนลำเรือ ซึ่งปรากฏหลักฐานในพงศาวดารเมืองน่าน ปีพ.ศ. 1902 กล่าวถึงพระยาการเมืองเจ้าผู้ครองนครย้ายเมืองจากวรนคร (ที่ราบแถบอำเภอคิลาเพชร อำเภอปัว จังหวัดน่าน) ลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ภูเพียงแช่แห้ง (ที่ราบทางตอนล่างทางฝั่งตะวันออกของพระธาตุแช่แห้ง) ขณะล่องแพขนย้ายสิ่งของและผู้คนลงมาตามลำน้ำน่าน ผู้โดยสารบางคนเกิดความเมื่อยล้าจึงลุกขึ้นฟ้อนตามเสียงดนตรี จากนั้นรูปแบบการฟ้อนบนลำเรือได้รับการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในขณะที่ยังมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช ปกครองโดยเจ้าผู้ครองนครภายใต้กำกับกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏยกเลิกระบบเจ้าผู้ครองนครเรื่อยมาจนปัจจุบัน ผู้วิจัยสามารถแบ่งพัฒนาการการฟ้อนได้ 4 ระยะ ตามลำดับเหตุการณ์ดังนี้ 1) ฟ้อนบนเรือแข่งโดยชาวบ้านสามัญชนและราชสำนัก 2) ฟ้อนน่านในคุ้มหลวง 3) ฟ้อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง 4) ฟ้อนล่องน่านที่จัดระเบียบมาตรฐานโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน โดยมีองค์ประกอบในการแสดง ได้แก่ ผู้แสดงประกอบด้วย กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มบริษัทจัดการแสดง กระบวนท่าฟ้อนแต่เดิมใช้ท่าฟ้อนที่นำมาจากฟ้อนลายงาม ซึ่งหากฟ้อนบนเรือสามารถเคลื่อนไหวได้เพียงเล็กน้อย แต่หากฟ้อนบนบกจะติดสั่นเท้าขึ้นสูงก่อนการย่ำเท้าทุกครั้ง ต่อมาได้มีการนำท่ามาตรฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยภาคกลางมาประยุกต์ในการฟ้อน วงดนตรีที่ใช้ประกอบการฟ้อน คือ วงกลองล่องน่าน ซึ่งหากเป็นการฟ้อนบนลำเรือจะประกอบด้วยเครื่องดนตรี ได้แก่ กลองสองหน้า ข้อง แ่น และป่าน แต่หากฟ้อนบนบกจะประกอบด้วยเครื่องดนตรี ได้แก่ กลองแอว ข้อง แ่น ฉาบ เพลงที่ใช้บรรเลง คือ เพลง “มอญเรือแข่ง” แต่งกายประกอบด้วยการนุ่งซิ่นม่าน สวมเสื้อแขนกระบอก ท้มสะไบ เกล้าผมมวยกึ่งกลางศีรษะ ติดดอกเอื้องผึ้ง และนิยมนำออกแสดงในงานมงคลเท่านั้น

ปัจจุบันฟ้อนล่องน่านได้เข้าไปมีบทบาทในชุมชนทั้ง 15 อำเภอ ของจังหวัดน่าน การฟ้อนในงานประเพณีสำคัญของชุมชนทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ

ของฟ็อนล่องน่าน เพราะสามารถสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองน่าน ได้เป็นอย่างดี จากการประชุมระดมความคิดเห็นในการหาแนวทางอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านอย่าง ยั่งยืน พบว่าผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความต้องการให้หน่วยงานราชการ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน เผยแพร่ฟ็อนล่องน่าน และเห็นควรให้บรรจุฟ็อนล่องน่าน ไว้ในหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นทุกระดับชั้น นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการประชาสัมพันธ์ ถึงแนวทางในการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพื่อประชาชนในพื้นที่จะได้มี ส่วนร่วมในการช่วยกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมการฟ็อนของชาวจังหวัดน่านให้คงอยู่สืบไป

คำสำคัญ: ฟ็อน, ล่องน่าน, วัฒนธรรม

Abstract

This study aimed to investigate the history of Fon Long Nan, the Thai northern folk dance on the oar in the Nan province, its pattern development, the factors contributing to its transformations, its patterns and characteristics, its status, and attitudes towards the dance values, as well as methods of preserving it persistently. The data was collected from printed documents, related research studies, in-depth interviews, reflections from photographs and video recordings, live stage performances, and participant observations with support from dance professionals, the data was collected from questionnaires, and seminar of Fon Long Nan sustainable conservation.

The results showed that the history of the oar dance was first inscribed in 1902, when the town ruler Payakarnmuang, together with his people, migrated from Waranakorn to Wiang Phuphiang. In this migration there were processions of rafts and oars carrying belongings and musical instruments, as well as officials and town people, along the Nan River. While travelling, some people stood up and danced on the oars in order to relax. Later on, this dance was chronologically developed, the clear evidences of which were initially found in the period when Nan was a colonized town ruled by its royal ruler, under Rattanakosin's supervision, followed by the period when the town ruler's authority was cancelled and the current period. The researcher categorized the dance development in those periods into 4 patterns, as follows: 1) the dance on the racing oars performed by the locals and by the royal officials, 2) the dance in the royal palace, 3) the dance outside the royal palace, and 4) the dance standardized by the Cultural Office in the Nan Province, with the following characteristics. The dancers were the local volunteers, dance students, dance professionals hired by dance companies and restaurants. The dance pattern was originally Fon Lai Ngam, which allowed a small amount of foot movement if it was performed on an oar, but which permitted high foot rises if it was performed on land. Later, the Thai dance standardization was applied to the dance, and its foot rise was low according to the Thai dance standards.

The Klong Long Nan music band played the Mon Rue Khaeng music. Dancewear included wearing a certain-style sarong and a long-sleeve blouse, with a hair bun in the center of the head decorated with *Dendrobium lindleyi* Steud orchid flowers. The dance was commonly performed in auspicious ceremonies, yearly and exceptional.

Nowadays, Fon Long Nan has a crucial role in 15 district communities of the Nan Province. The Fon Long Nan performance in foremost traditional festivals of the community helped the population to realize the value and significance of the dance because it well reflected the unique culture of the Nan people. According to a brainstorming meeting of Fon Long Nan dance's resolute conservation methods, most participants showed their desires for the support and dispersion of the dance from both the government and private organizations and for the Fon Long Nan studies in the local educational curricula at all levels, as well as for the growing propagation of the dance conservation methods in order for the local people to help participate in preserving the provincial cultural dance.

Keywords: Fon, Long Nan, Culture

บทนำ

คำว่า ฟ็อน เป็นภาษาถิ่นทางภาคเหนือของไทย หมายถึง การแสดงออกด้วยท่าทางต่าง ๆ จะโดยธรรมชาติหรือประดิษฐ์ตกแต่งจากธรรมชาติแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงเรียก กระบวนรำชุดต่าง ๆ ทั้งหมดว่าฟ็อนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันฟ็อนล่องน่านเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือของชาวจังหวัดน่าน ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการพึ่งพาลำน้ำน่าน ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงผู้คนในจังหวัดน่าน ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภค บริโภค การคมนาคมเดินทางไปมาหาสู่กันและกันเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำน่านมากมายโดยเฉพาะประเพณีการแข่งขันเรือที่ประกอบไปด้วย วิจิตรศิลป์ ประณีตศิลป์ และหัตถศิลป์ จากการสร้างตกแต่งเรือและนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ จากการฟ็อนประกอบ จากนั้นได้มีผู้บัญญัติศัพท์ในเวลาต่อมาว่า ฟ็อนล่องน่าน ซึ่งหมายถึงการฟ็อนบนลำเรือในขณะที่เรือล่องไปตามลำน้ำน่าน ปัจจุบันฟ็อนล่องน่านเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่นิยมอย่างแพร่หลายไม่เฉพาะแต่ในเรือยังได้จัดให้มีการฟ็อนบนบกอีกด้วย โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งพัฒนาการการฟ็อนได้ 4 ระยะ ตามลำดับเหตุการณ์ดังนี้ 1) การฟ็อนบนเรือแข่ง จัดโดยชาวบ้านและราชสำนักหลังเสร็จสิ้นงานบุญสลาภกัฏ เมื่อเรือลำใดเป็นฝ่ายชนะก็จะแสดงความยินดีด้วยการลุกขึ้นฟ็อนอย่างอิสระหากใครมีความสามารถฟ็อนสวยงามก็นำมาฟ็อนประกอบได้ 2) ฟ็อนน่านในคุ้มหลวง ถูกรังสรรค์ขึ้นโดยเจ้าน้อยบุญยก สองเมืองแก่น ตามพระราชประสงค์ของเจ้ามหาพรหมสุรธาดาที่ต้องการให้มีฟ็อนมาตรฐานในคุ้มหลวงเพื่องานบุญและต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง โดยได้นำกระบวนท่าฟ็อนสวยงามมาประยุกต์ใช้ 3) ฟ็อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง หลังล้มเลิกการปกครองโดยเจ้าผู้ครองนครในปี พ.ศ. 2475 บรรดาลูกหลานและบริวารของเจ้าผู้ครองนครต่างพากันแยกย้ายออกไปอยู่นอกคุ้มหลวง ฟ็อนน่านจึงแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวงต่อมาเมื่อมีการอนุญาตให้ผู้หญิงฟ็อนบนเรือแข่งประเภทสวยงาม และเรียกฟ็อนในลักษณะนี้ว่าฟ็อนล่องน่าน ฟ็อนน่านจึงได้ถูกเรียกรวมว่าฟ็อนล่องน่านตามไปด้วย 4) ฟ็อนล่องน่านที่จัดระเบียบมาตรฐานโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2551 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้จัดโครงการภูมิบ้านภูมิเมืองด้านศิลปะการแสดงฟ็อนล่องน่าน โดยเชิญผู้มีความรู้ความสามารถในการแสดงฟ็อนล่องน่านเข้ามาร่วมกันจัดระเบียบท่าฟ็อนล่องน่านขึ้นใหม่ให้เป็นแบบฉบับเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการเรียนการสอน การฝึกซ้อมสำหรับการจัดการแสดง จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นจึงเกิดกระบวนท่าฟ็อนล่องน่านในรูปแบบสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านขึ้น และได้นำฟ็อนในรูปแบบดังกล่าวออกเผยแพร่อบรมให้แก่ครู และนักเรียนในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดน่านเพื่อใช้เป็นแบบการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นดังนั้นกระบวนท่าฟ็อนล่องน่านที่ปรากฏ

ในสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จึงเป็นแบบมาตรฐานสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแทบทั้งสิ้น ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและการท่องเที่ยว ส่งผลให้วัฒนธรรมต่างถิ่น หลั่งไหลเข้าสู่จังหวัดน่านอย่างรวดเร็ว ฟ็อนล่องน่านในรูปแบบดั้งเดิมจึงค่อยๆ เลือนหายไป ประกอบกับครู ช่างฟ็อน ผู้สูงอายุขาดการสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง ดังนั้นหากเจ้าของฟ็อน ล่องน่านซึ่งก็คือ ชาวเมืองน่านเองขาดการตระหนักถึงสำคัญและการสืบทอด ในไม่ช้า ฟ็อนล่องน่านในแบบดั้งเดิมที่แสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ และความเป็นตัวตนของชาวจังหวัด น่านก็จะสูญหายไปจากชุมชนในที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาถึงประวัติ พัฒนาการ และปัจจัย เกื้อหนุนที่ส่งผลให้ฟ็อนล่องน่านเกิดการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบในการฟ็อน สถานภาพ ทักษณคติความตระหนักของประชาชนชาวจังหวัดน่านที่มีต่อคุณค่าของฟ็อนล่องน่าน เพื่อนำ มาใช้เป็นข้อมูลในการร่วมกันหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานฟ็อนล่องน่านอย่างยั่งยืน และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยจัดส่งให้กับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงาน ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย จัดทำงบประมาณ และจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติจริง ก็จะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการ และปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ฟ็อนล่องน่านเกิดการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของการฟ็อนล่องน่าน
3. เพื่อศึกษาถึงสถานภาพของฟ็อนล่องน่าน ทักษณคติการตระหนักถึงคุณค่าของฟ็อน ล่องน่าน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารกอง จดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร บันทึกทางราชการ ประกาศ คำสั่ง หนังสือ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตจากภาพถ่าย ภาพวีดิทัศน์และการแสดง บนเวทีจริง ตลอดจนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยฝึกหัดฟ็อนล่องน่านในแต่ละรูปแบบ

กับครูผู้เชี่ยวชาญ การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของฟ็อนล่องน่าน ทศนคติการตระหนักถึงคุณค่าของฟ็อนล่องน่าน แนวทางในการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านของชาว จังหวัดน่านใน 15 อำเภอ ด้วยแบบสอบถามจำนวน 450 ชุด เพื่อวิเคราะห์ถึงการตระหนัก และความสำคัญของฟ็อนล่องน่านที่มีต่อชาวจังหวัดน่าน อันเป็นประโยชน์และเป็นข้อมูลในการจัดเวทีประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นเพื่อหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ ฟ็อนล่องน่านให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการ วิจัย ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีประวัติศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาประวัติ พัฒนาการของฟ็อนล่องน่าน แนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวคิด ในการอธิบายวิธีการและขั้นตอนของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงฟ็อนล่อง น่านในรูปแบบต่างๆ แนวคิดทฤษฎีความตระหนักและแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมเพื่อหา แนวทางในการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านอย่างยั่งยืน

1.1 จัดเก็บข้อมูลเอกสารชั้นต้น จากเอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติกรมศิลปากร ได้แก่ บันทึกทางราชการ ประกาศ คำสั่ง และรูปภาพในอดีต

1.2 จัดเก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

2. การศึกษาภาคสนาม

โดยมีวิธีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการฟ็อนล่องน่าน ดังนี้ เจ้า รัตน์ ลักษณะเลิศวงศ์ ช่างฟ็อนอาวุโสเหลนเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63, เจ้าสร้อยไข่มุก ณ น่าน ช่างฟ็อนอาวุโสเหลนเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63, เจ้าสมปรารถนา ณ น่าน เหลนเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63, เจ้าลัดดา ณ น่าน ธิดาองค์เล็กของเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 64, นางคำมิ่ง อินสาร ช่างฟ็อนอาวุโส บ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน, นายญาณ สองเมืองแก่น ศิลปินพื้น บ้าน หลานเจ้าน้อยบุญยก สองเมืองแก่น, นางอำพัน วรรณวิทย์ ช่างฟ็อนอาวุโสบ้านพญาภู จังหวัดน่าน, นางอรพิน สิทธิวงศ์ ช่างฟ็อนอาวุโสบ้านศรีมงคล จังหวัดน่าน, นางสุกัญญา ณ น่าน ข้าราชการครูวิทยาลัยการอาชีพเวียงสา จังหวัดน่าน, นางลิขิตร์ จันทรกำธร ข้าราชการ บำนาญ จังหวัดน่าน, นายคมสันต์ ชันทะสอน ครูชำนาญการโรงเรียนปัว จังหวัดน่าน, นายสักรัส พลสันติกุล หัวหน้าสถาบันน่านศึกษา วิทยาลัยชุมชนจังหวัดน่าน, นายประทีป อินแสง

ประธานสภาวิทยาลัยชุมชน จังหวัดน่าน, นายพลเชาว์ พญาพรหม ข้าราชการบำนาญและช่างฟ้อนอาวุโส บ้านท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และนายมานะ นิรันดร์ตัน ครูผู้สอนโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

2.2 การสังเกตการแสดงฟ้อนล่องน่าน ในงานแสดงต่างๆ อาทิ งานแข่งเรือชิงถ้วยพระราชทาน งานกฐิน งานรับแขกบ้านแขกเมือง ฯลฯ โดยทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่งตลอดจนจัดบันทึกเหตุการณ์การแสดง

2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยรับการถ่ายทอดทำรำจากผู้มีความสามารถในการแสดงฟ้อนล่องน่านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และช่างฟ้อนในอดีต

2.4 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 450 ชุด จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยคัดเลือกจากประชากรในจังหวัดน่านทั้งหมด 477,912 คน ขนาดของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมแยกเป็นรายอำเภอทั้งหมด 15 อำเภอ อำเภอละ 30 คน โดยรวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นจำนวน 450 คน ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มประชากรได้จากการเปิดตารางของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ขนาดตัวอย่างตามความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยจำแนกออกเป็นหัวข้อต่างๆ ได้แก่ สถานภาพของฟ้อนล่องน่าน ที่ศกศติการตระหนักถึงคุณค่าของฟ้อนล่องน่าน และแนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านของชาวจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน

2.5 ผลิตภัณฑ์ทัศนและเอกสารผลงานวิจัย “ฟ้อนล่องน่าน : วัฒนธรรมการฟ้อนในจังหวัดน่าน” เพื่อนำมาประกอบการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดน่าน โดยส่งผ่านสู่ผู้นำชุมชน ครู อาจารย์ที่มาเข้าร่วมสัมมนา ระดมความคิดเห็นในการหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่ออนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืน

2.6 จัดเวทีถ่ายทอดผลงานวิจัยสู่ชุมชนและระดมความคิดเห็นในรูปแบบของการสัมมนาเรื่อง “แนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืน” โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดส่งให้กับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย จัดทำงบประมาณ และจัดกิจกรรมในโอกาสต่อไป และหากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติจริง ก็จะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืนสืบไป

ผลการวิจัย

การฟ้อนบนลำเรือครั้งแรกได้ถูกบันทึกไว้ในพงศาวดารเมืองน่านเมื่อปี พ.ศ. 1902 ซึ่งขณะนั้นพญาการเมืองโปรดให้เกณฑ์ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ย้ายเมืองจากวรนคร (ที่ราบแถบอำเภอศิลาเพชร อำเภอปัว) ลงมาตั้งถิ่นฐานที่เวียงภูเพียง (ที่ราบทางตอนล่างทางฝั่ง

ตะวันออกของพระธาตุแช่แห้ง) การย้ายเมืองในครั้งนั้นได้มีการจัดขบวนแพเรือพร้อมข้าวของเครื่องใช้ดุริยดนตรี นำขบวนชาวเมืองและข้าราชการบริพารล่องลงมาตามลำน้ำน่าน ระหว่างทางผู้โดยสารต้องการผ่อนคลายความเหนื่อยเมื่อยล้าประกอบกับเสียงของดุริยดนตรีทำให้เกิดความสนุกสนาน ผู้โดยสารบางคนจึงลุกขึ้นพ้อนอิสระตามจังหวะดนตรี (สมเดช อภิขยกุล, 2552 : 2) แต่เนื่องจากความเชื่อของชาวพื้นเมืองภาคเหนือไม่นิยมให้เพศหญิงยืนค้ำศีรษะ ประกอบกับการยืนพ้อนบนเรือมีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุสูงจึงจำกัดให้เฉพาะเพศชายลุกขึ้นยืนพ้อนเท่านั้น (ประทีป อินแสง, 2557) และเนื่องจากพื้นที่บนเรือมีบริเวณจำกัดจึงทำได้เพียงการยืนพ้อนโดยปราศจากการเคลื่อนไหวหรือหากจะก้าวเท้าก็ทำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น (สมเดช อภิขยกุล, 2552 : 8) ต่อมารูปแบบการพ้อนบนลำเรือได้รับการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในขณะที่ยังมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช ปกครองโดยเจ้าผู้ครองนครภายใต้กำกับของกรุงรัตนโกสินทร์ トラบจนยกเลิกระบบเจ้าผู้ครองนครเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งพัฒนาการการพ้อนได้ 4 ช่วง ตามลำดับเหตุการณ์ดังนี้

1.ความเป็นมาและพัฒนาการพ้อนล่องน่าน

1.1 ช่วงที่ 1 การพ้อนบนเรือแข่ง

การพ้อนบนลำเรือต่อมาปรากฏในพิธีแข่งเรือ โดยมีที่มาจากการขนส่งผู้คนและสิ่งของไปทำบุญสลากภัตหรือทานกัวยสลาอันเป็นประเพณีของชาวไทยพุทธทางภาคเหนือเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วส่วนใหญ่จะเริ่มถวายทานตั้งแต่ช่วงออกพรรษาต่อเนื่องกันไปเป็นระยะเวลา 1 เดือน (เจ้าสร้อยไข่มุก ณ่าน, 2557) ซึ่งขณะนั้นเป็นช่วงฤดูน้ำหลาก ผู้คนจากหลายหมู่บ้านจึงสัญจรทางเรือมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก เมื่อเสร็จงานจึงได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองเพื่อผ่อนคลายและเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกันและกันด้วยการละเล่นแข่งเรือ กระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมประจำเมืองน่านไปในที่สุด เมื่อเรือลำใดเป็นฝ่ายชนะตามสัญญาตญาณของมนุษย์ก็คงหนีไม่พ้นการแสดงความยินดีด้วยวิธีลุกขึ้นพ้อนบนลำเรือ จึงอาจกล่าวได้ว่าการพ้อนบนเรือแข่งน่าจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับประเพณีการแข่งเรือ แต่ปัจจุบันยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าการแข่งเรือเริ่มมีขึ้นครั้งแรกเมื่อใด หากพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยดูจากเรือโบราณของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีการจดบันทึกปีที่สร้างและเล่าสืบต่อกันมาจะพบว่า เรือที่เก่าที่สุดในเมืองน่าน คือ เรือเสือเผ่นทำล้อ ขุดเมื่อปี พ.ศ. 2359 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการละเล่นแข่งเรือน่าจะมามีมากกว่า 200 ปีแล้วก็เป็นได้ จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการพิธีแข่งเรือในสมัยอดีตสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

แบบที่ 1 การจัดพิธีแข่งเรือโดยชาวบ้าน การจัดการแข่งเรือในลักษณะนี้ยึดถือธรรมเนียมให้ราชสำนักจัดก่อน แล้วหมู่บ้านราษฎรอื่นจึงจะสามารถจัดพิธีนี้ได้ เมื่อเรือลำใดเป็นฝ่ายชนะผู้ขายในเรือลำนั้นก็จะยกมือม้วนพ้อนด้วยความยินดีโดยไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่หากขายใดมีความสามารถในการพ้อนลายงาม ซึ่งเป็นการพ้อนเพื่อพ้อนคลายหลังจากพ้อนเจตคติปะการพ้อนเพื่อต่อสู้ของชายชาวล้านนาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็อาจหยิบยกท่าพ้อนลายงามขึ้นมาใช้พ้อนประกอบบนลำเรือตามแต่ผู้ใดจะสามารถเรียบเรียง รังสรรค์ขึ้นมาได้ ลักษณะการใช้เท้ายังคงอยู่หนึ่งหรืออาจขยับได้เพียงเล็กน้อยเช่นเดิมเพราะหากเคลื่อนไหวร่างกายมากเกินไปอาจส่งผลให้เรือล่มได้โดยง่าย

แบบที่ 2 การจัดพิธีแข่งเรือโดยราชสำนัก การจัดการแข่งเรือในลักษณะนี้สามารถจัดขึ้นได้ 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 จัดขึ้นในเทศกาลงานบุญพิธีถวายสลากภัตการจัดงานบุญในลักษณะนี้กำหนดเป็นธรรมเนียมให้ราชสำนักจัดขึ้นก่อนชาวบ้านราษฎร ณ วัดหลวงกลางเวียง หรือวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร หลังจากนั้นหมู่บ้านราษฎรอื่นจึงจะสามารถจัดพิธีนี้ได้ การแข่งเรือในช่วงแรก ๆ เป็นเพียงการละเล่นหลังจากเสร็จสิ้นงานบุญเช่นเดียวกับการจัดพิธีแข่งเรือโดยชาวบ้านราษฎร ต่างกันก็เพียงหากเรือลำใดชนะก็จะได้รับรางวัลจากเจ้าผู้ครองนครหรือได้รับเกียรติจากเจ้าผู้ครองนครลงไปพ้อนบนเรือลำที่ชนะเลิศ (พลเซอร์ พญาพรหม, 2558)

กรณีที่ 2 จัดขึ้นในงานเฉพาะกิจการจัดงานในลักษณะนี้มิได้จัดขึ้นเพื่องานบุญแต่อย่างไร แต่เป็นการจัดแข่งเรือในโอกาสพิเศษโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่นพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63 ได้โปรดให้มีการแข่งเรือขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2460 เพื่อรับเสด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิจที่มาตรวจราชการเมืองน่าน (เสนีย์ จิตตเกษม, 2554 : 33) หรือในบางปีหากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ขาดน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ถึงแม้ไม่มีงานบุญสลากภัตก็จะเชิญเรือมาแข่งขันกัน เพื่อเป็นการขอฝนตามความเชื่อโดยสมมติว่าพญานาคได้ลงมาเล่นน้ำ (สีกัสสีย์ พลสันติกุล, 2556 : 56) เพื่อบันดาลให้ฝนตกนั่นเอง

ในการจัดการแข่งเรือโดยราชสำนักเป็นกุศโลบายที่สะท้อนให้เห็นความกลมเกลียวเชื่อมโยงระหว่างสังคมชาวบ้านและราชสำนักเข้าไว้ด้วยกันเพราะหากเรือลำใดได้รับชัยชนะก็จะได้รับรางวัลและได้รับเกียรติจากเจ้านายลงไปพ้อนในเรือลำนั้นจากการศึกษาภาพถ่ายที่เจ้ามหาพรหมสุรธาดาพ้อนบนเรือแข่งคราวรับเสด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ในปี พ.ศ. 2460 พบว่าท่าพ้อนดังกล่าวมีลักษณะคล้ายท่ากาตากปิก ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการพ้อนลายงาม ลักษณะการใช้เท้ายังคงยืนนิ่งหรือก้าวได้เพียงเล็กน้อยโดยเท้าข้างหนึ่งเหยียบอยู่ในลำเรือ และเท้าอีกข้างหนึ่งเหยียบกาบเรือไว้เพื่อช่วยในการทรงตัว จะเห็นได้ว่าพ้อนบนเรือแข่งไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการโดยชาวบ้านหรือราชสำนักล้วนแต่นำกระบวนการพ้อนลาย

งามที่ได้รับถ่ายทอดมาจากชาวไทลื้อซึ่งเดิมอาศัยอยู่ในดินแดนสิบสองปันนาแต่ได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามายังจังหวัดน่านอย่างต่อเนื่องแต่ครั้งโบราณกาลมาประยุกต์ใช้ปัจจุบันนายคมสันต์ ขันทะสอน (คมสันต์ ขันทะสอน, 2557) สามารถรวบรวมทำพอนลายงามจากบรมครูในจังหวัดน่านหลายท่านไว้ได้ 12 ท่าดังนี้ 1) ไหว้ 2) บิดบัวบาน 3) บัวบานโล่ 4) สานเกี้ยวเกล้า 5) ช้างข้ามทุ่ง 6) จระเข้วาดหาง 7) กาดากปัก 8) ม้วนไหมใต้คอก 9) ม้วนผักใส่ไห 10) เมฆบังวัน 11) แม่ลายงามสูงต่ำ 12) ช้างชูงวง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพอนบนลำเรือ ได้แก่

1) **วิถีชีวิตชุมชนเกษตรกรรม** สังคมเมืองน่านในอดีตผู้คนส่วนใหญ่ล้วนประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีเวลาว่างหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวและฤดูน้ำหลาก มาร่วมกิจกรรมงานบุญสลากภัต และแข่งเรือซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลา และคนจำนวนมากได้

2) **พระพุทธศาสนา** การทำบุญในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่จะทำให้สามารถเข้าถึงโลกุตระธรรมอันเป็นบุญกุศลอย่างเต็มเปี่ยมส่งผลให้เข้าถึงนิพพานได้โดยง่าย คนเมืองน่านส่วนใหญ่จึงทุ่มเทกับการทำบุญทำทาน เหตุนี้จึงเกิดการใช้เรือเพื่อขนส่งผู้คนและก่วยสลากจำนวนมากเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการแข่งเรือและการพอนรับบนลำเรือขึ้นในที่สุด

3) **กลยุทธ์การบริหารปกครองของราชสำนักน่าน** การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งเรือระหว่างชาวบ้านกับราชสำนักก่อให้เกิดความใกล้ชิดกลมเกลียวระหว่างกันและกันหากเรือลำใดชนะเลิศก็จะได้รับเกียรติจากเจ้านายลงไปพอนในเรือลำนั้น ทำให้ผู้ชนะเกิดความภาคภูมิใจเกิดความศรัทธาและรู้สึกใกล้ชิดกับชนชั้นปกครองมากขึ้น

4) **การแสดงสัญลักษณ์ทางการเมือง** การจัดแข่งเรือเพื่อรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์และเจ้านายชั้นผู้ใหญ่จากราชสำนักหลวงรัตนโกสินทร์ โดยมีเจ้าผู้ครองนครลงไปพอนบนลำเรือที่ชนะเลิศเป็นการแสดงสัญลักษณ์ทางความเคารพและศิโรราบต่ออำนาจการปกครองราชสำนักส่วนกลาง ปัจจัยข้อนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่วัฒนธรรมของรัตนโกสินทร์มากขึ้น หากยังไม่ส่งผลชัดเจนเท่าใดนัก

1.2 ช่วงที่ 2 พอนน่านในคุ้มหลวง

ผู้ที่มีบทบาทในการพอนประจำคุ้มหลวงเมืองน่าน คือ นายบุญยก สองเมืองแก่น หรือสรรพนาม “เจ้าน้อยบุญยก” รับราชการครั้งแรกในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63 ต่อเนื่องมาจนถึงเจ้ามหาพรหมสุรธาดาฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 64 ในตำแหน่งยกกระบัตรเมืองน่าน มีหน้าที่เป็นหัวหน้าทำพลับพลารับเสด็จเจ้านายทุกพระองค์ที่เสด็จมา

ตรวจราชการเมืองน่านนอกจากนี้ยังเป็นกวีเอกและช่างพ่อนประจำคุ้มหลวงในปี พ.ศ. 2469 เจ้าน้อยบุญยกได้ตามเสด็จเจ้ามหาพรหมสุรธาดาฯ ขึ้นมารับเสด็จและร่วมพิชิตยาศรีทูลพระขวัญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่จังหวัดเชียงใหม่ (จินตนา มัชฌิมบุรุษ, 2550 : 22) ในครั้งนั้นเจ้าน้อยบุญยก และเจ้ามหาพรหมสุรธาดาได้มีโอกาสพบเห็นพ่อนในคุ้มหลวงเมืองเชียงใหม่ ที่ได้รับการถ่ายทอดและฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบจากพระราชชายาเจ้าดารารัศมี พระราชธิดาเจ้าอินทรวชิยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7 ซึ่งท่านได้รับการหล่อหลอมทางด้านนาฏศิลป์ไทยจากราชสำนักภาคกลางระหว่างปี พ.ศ. 2429-2457 อันเป็นช่วงเวลาที่ได้ทรงถวายตัวรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อเสด็จกลับมาพำนักยังเมืองเชียงใหม่จึงได้นำความรู้และประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์ราชสำนักภาคกลางมาประยุกต์ใช้ผสมผสานกับนาฏศิลป์พื้นบ้านภาคเหนืออย่างสอดคล้องกลมกลืนก่อให้เกิดพ่อนใหม่ ๆ ขึ้นหลายชุดด้วยกัน นอกจากนี้ยังทรงเป็นผู้จัดระเบียบการพ่อนเมืองหรือพ่อนแห่งครุฑทนต์เดิมมาเป็นการจัดแถว จัดระเบียบท่าพ่อนให้ตายตัว และฝึกให้ข้าหลวงในพระองค์พ่อนรำเพื่อออกแสดงเมื่อมีการจัดงานฉลองและสมโภชต่างๆ รวมถึงในคราวที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังนครเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2469 ดังที่ ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือเพชรล้านนา ความตอนหนึ่งว่า

“.....เจ้าหญิงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึง 3 รัชกาลทรงรู้จักใคร่มีความสามารถเก่งกาจจริง สมกับเป็นดอกฟ้าประดับตำหนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ลีลาอ่อนช้อยแจ่มจรัสในการพ่อนรำของเจ้าหญิง นับเป็นเลิศประเสริฐสุดในขบวนเจ้าหญิงฝ่ายเหนือด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากการเสด็จเลียบหัวเมืองฝ่ายเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2469 ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เจ้าหญิงองค์นี้ ก็ได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์อันสูงยิ่งจากพระหัตถ์ของพระองค์ และยังได้ใกล้ชิดยุคลบาทตามเสด็จไปทุกหนทุกแห่งทั่วภาคเหนือ ก็เพราะเจ้าหญิงมีความสามารถนำเจ้าหญิงฝ่ายเหนือจัดระบำนำพ่อนถวายด้วยศิลปะลีลาที่ท่านได้รับการยกย่องจากเจ้านายทั่วไปให้เป็น “ราชินี” แห่งพ่อนรำของเวียงพิงค์.....” (ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง, 2509 : 39)

จากเหตุการณ์ที่เจ้ามหาพรหมสุรธาดาได้พบเห็นพ่อนในคุ้มหลวงของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ที่นำมาพ่อนรับเสด็จรัชกาลที่ 7 ในคราวนั้น เมื่อเสด็จกลับมายังเมืองน่านพระองค์จึงมีรับสั่งให้เจ้าน้อยบุญยกสองเมืองแก่น เป็นผู้ริเริ่มสอนบุตรหลานของเจ้าผู้ครองนครทั้งหญิงและชายพ่อนเพื่อไว้ใช้สำหรับรับเสด็จเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ แยกบ้านแยกเมือง และในงานบุญต่าง ๆ (ญาณ สองเมืองแก่น, 2557) แทนการพ่อนแห่งขบวนนางบุญเข้าวัดหรือ

ที่เรียกกันว่า “ม่ง ซิด ซิง” ซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์มาตรฐานตายตัวแต่อย่างไร มาเป็นฟ้อนที่เรียกกันว่า “ฟ้อนน่าน” ตามชื่อเมืองน่านโดยมีการจัดระเบียบแถว และการนับจังหวะกำหนดท่ารำที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ปัจจุบันนายญาณ สองเมืองน่าน ผู้มีศักดิ์เป็นหลานยังคงสามารถจดจำ และสืบทอดท่าฟ้อนดังกล่าวไว้ได้จำนวน 6 ท่า ดังนี้ 1) ไหว้ 2) บังวัน 3) บิดบัวบาน 4) เกี้ยวเกล้า 5) กาดากปิก 6) สนตันสนปลาย

ท่าไหว้

ท่าบังวัน หรือเกี้ยวหน้า

ท่ากาดากปิก

ท่าเกี้ยวเกล้า

ท่าสนตันสนปลาย

ท่าบิดบัวบาน

ภาพที่ 1 นายญาณ สองเมืองแก่น สาธิตกระบวนท่าฟ้อนน่านที่ได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าน้อยบุญยกสองเมืองแก่น

ที่มา: บันทึกภาพโดย นางสาวประภาศรี ศรีประดิษฐ์, วันที่ 28 ธันวาคม 2557

ฟ้อนน่านของเจ้าน้อยบุญยกในคุ้มหลวงเป็นการฟ้อนบนบกทำให้สามารถย่อเข้า เคลื่อนที่ด้วยวิธีตีสันเท้าขึ้นสูงก่อนที่จะก้าวเท้าไปข้างหน้า คล้ายกับการย่อเท้าเพื่อเคลื่อนที่แบบฟ้อนเจิง ซึ่งเจ้าน้อยบุญยกเป็นผู้มีความสามารถในการฟ้อนดังกล่าวอยู่แต่เดิมแล้ว ส่วนลักษณะของการใช้มือยังคงอ้างอิงรูปแบบของฟ้อนลายงามแต่ได้นำมาเรียบร้อยให้มีความ

อ่อนช้อยงดงามเหมาะกับการฟ้อนโดยเทศหญิงมากขึ้น มีการจัดระบบการตั้งแถวและกำหนดท่ารำด้วยการนับจังหวะให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยส่วนใหญ่มักนำออกแสดงในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานสมโภช เฉลิมฉลอง และในงานบุญต่างๆของราชสำนักเมืองน่าน

ปัจจัยที่มีผลต่อการฟ้อนในคุ้มหลวงได้แก่

1) อิทธิพลของการจัดระเบียบประเพณีและวัฒนธรรม การจัดระเบียบทางวัฒนธรรมของราชสำนักหลวงรัตนโกสินทร์ ถ่ายทอดและส่งผ่านมายังเจ้าดารารัศมีสู่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเจ้าผู้ครองนครน่านได้หยิบยืมนำมาใช้ประดิษฐ์สร้างและบริหารจัดการฟ้อนในคุ้มหลวงเมืองน่าน

2) การส่งเสริมอำนาจการปกครองของเจ้าผู้ครองนคร ศิลปะการฟ้อนรำเป็นเครื่องส่งเสริมบารมีของเจ้าผู้ครองนคร เช่นเดียวกับกษัตริย์หรือเจ้าเมืองอื่นๆ ที่นิยมมีคณะละครฟ้อนรำของตนไว้เป็นเครื่องประดับบารมี เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นอำนาจ ความเจริญรุ่งเรืองความผาสุกของประชาชนภายใต้การปกครองได้เป็นอย่างดี

3) การเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทางการเมือง การฟ้อนโดยบุตรหลานของเจ้าผู้ครองนครนั้นเป็นการแสดงความเคารพนอบน้อมและกระชับความสัมพันธ์กับแขกผู้มาเยือนเสมือนเป็นบุคคลพิเศษหรือคนในครอบครัวเดียวกันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปกครองครอบครัว บุตรหลาน ข้าราชการบริวาร ของเจ้าผู้ครองนครอีกด้วย

4) พระพุทธศาสนา การร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่จะทำให้สามารถเข้าถึงนิพพานได้โดยง่าย ดังนั้นคนเมืองน่านจึงทุ่มเทให้กับการทำบุญ มีการจัดขบวนแห่ฟ้อนทั้งทางบกและทางเรือระหว่างเดินทางไปร่วมกิจกรรมอย่างเต็มกำลังความสามารถสูงสุดเท่าที่ศักยภาพของตนจะทำได้

1.3 ช่วงที่ 3 ฟ้อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง

ฟ้อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง เกิดขึ้นหลังจากเจ้ามหาพรหมสุรธาตาถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2474 ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ทหารรัตนโกสินทร์ส่วนกลางจึงได้ล้มเลิกการปกครองโดยเจ้าผู้ครองนคร และเปลี่ยนเมืองน่านเป็นจังหวัดน่านแทน เหตุการณ์ดังกล่าวมีผลให้คุ้มหลวงเมืองน่านตกเป็นสมบัติของแผ่นดิน ลูกหลานและบริวารของเจ้าผู้ครองนครต่างพากันแยกย้ายออกไปอยู่ที่ต่างๆ โดยในช่วงแรกที่เจ้ามหาพรหมสุรธาตา เจ้าผู้ครองนครถึงแก่พิราลัยนั้น ชาวบ้านทั่วไปยังคงยำเกรงต่อบารมีของเจ้าผู้ครองนครอยู่ จึงเป็นการยากที่จะมีคนเหมือนเฝ้าทำการเลียนแบบเทียบเคียงเจ้านายในด้านต่าง ๆ

ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงไวทุกซ์ต่อการจากไปของเจ้าผู้ครองนครอีกทั้งยังต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครองใหม่ ดังนั้น พัฒนาการและการแพร่กระจายของฟ็อนน่านสู่ชาวบ้านนอกคุ่มหลวงจึงน่าจะเกิดขึ้นภายหลัง เมื่อระบอบเจ้านายเริ่มกลืนหายไปจากสังคมเมืองน่าน ชาวบ้านทั่วไปจึงกล้าที่จะเรียนรู้และจดจำศิลปะทางารฟ็อนน่าน จากการพบเห็นเจ้านายและบุตรหลานของเจ้าผู้ครองนครฝึกซ้อมและออกแสดงในงานสำคัญของจังหวัดเป็นเหตุให้ฟ็อนน่านได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา โดยชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านได้นำมาฝึกหัดและนำออกแสดงในโอกาสสำคัญของชุมชน เช่น งานบุญ งานแข่งเรือ งานต้อนรับแขกบ้าน งานสมโภชเฉลิมฉลอง งานประเพณีต่างๆ ฯลฯ สื่อถึงความเข้มแข็ง สามัคคีในหมู่บ้านและชุมชน ต่อมาได้เรียกชื่อกลุ่มของตนว่า คณะศรัทธา เช่น คณะศรัทธาบ้านพญาภู คณะศรัทธาบ้านหนองเต่า คณะศรัทธาบ้านมหาโพธิ์ คณะศรัทธาบ้านดอนแท่น เป็นต้น

เมื่อบทบาทของฟ็อนน่านขยายวงกว้างมากขึ้น ในราวปี พ.ศ. 2499 ได้มีการนำผู้หญิงลงไปฟ็อนบนเรือแข่งประเพณีสอยงาม เรียกชื่อการฟ็อนบนเรือโดยผู้หญิงนี้ว่าฟ็อนล่องน่าน และเรียกกันติดปากเช่นนี้เรื่อยมา จนหมายรวมถึงฟ็อนน่านที่แสดงบนบกว่า“ฟ็อนล่องน่าน” ไปด้วยจนกระทั่งปัจจุบัน ต่อมาเมื่อความต้องการในการนำฟ็อนล่องน่านออกแสดงเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดการแข่งขันทางด้านศิลปะการฟ็อนล่องน่านระหว่างชุมชน จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมประกอบกับการเรียนรู้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยวิธีการจดจำโดยปราศจากการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของท่ารำฟ็อนล่องน่านฉบับคุ่มหลวงด้วยการประยุกต์ และสร้างเพิ่มขึ้นใหม่จำนวนมากก่อให้เกิดท่าฟ็อนล่องน่านในรูปแบบที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชนอย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงท่าฟ็อนล่องน่านในช่วงแพร่กระจายออกนอกคุ่มหลวงได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ฟ็อนล่องน่านที่ได้รับอิทธิพลมาจากฟ็อนในคุ่มหลวง

ผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดฟ็อนน่านตามแบบคุ่มหลวงสู่สามัญชนชาวบ้านรอบนอก คือ นายประเสริฐ คุหลานนท์ ท่านได้นำฟ็อนน่านที่เคยเห็นและจดจำมาจากเจ้าน้อยบุญยกสองเมืองแก่น มาถ่ายทอดให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านพญาภู และลูกเสื่อชาวบ้านเรือมาเพื่อใช้ออกแสดงในงานสำคัญของจังหวัด อาทิ งานฉลองรัฐธรรมนูญ งานปีใหม่ งานกฐิน งานวัด งานแข่งเรือ ซึ่งปัจจุบันนายพลเชาว์ พญาพรหม สามารถจดจำและสืบทอดท่าฟ็อนดังกล่าวไว้ได้จำนวน 6 ท่า ดังนี้ 1) ไหว้ 2) บัวลัด 3) แร้งปีกหัก 4) กาดากปีก 5) ปลาเหลียมหาง 6) เกี้ยวเกล้า

ภาพที่ 2 นายพลเชาว์ พญาพรหม สาธิตกระบวนท่าฟ้อนน่านที่ได้รับการถ่ายทอด
จากอาจารย์ ประเสริฐ คุตตานนท์
ที่มา: บันทึกภาพโดย นางสาวประภาศรี ศรีประดิษฐ์, วันที่ 28 ธันวาคม 2557

หากพิจารณาจะพบว่าท่าฟ้อนดังกล่าวมีความแตกต่าง และเปลี่ยนแปลงไปจาก ฟ้อนน่านในคุ้มหลวงเดิมเล็กน้อย อาทิ เพิ่มกระบวนท่าแรงปีกหัก ปลาเลี่ยมหาด และ ตัดกระบวนท่าบังวันกับสนตันสนปลายออก แต่ยังคงลักษณะการย่อเท้าด้วยวิธีดัดสันเท้าขึ้นสูงในรูปแบบเดิมอยู่

รูปแบบที่ 2 ฟ้อนล่องน่านที่ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อและวิถีชีวิต

ผู้ที่มีบทบาทในการประดิษฐ์ฟ้อนล่องน่านขึ้นใหม่เพื่อให้ผู้หญิงฟ้อนบนลำเรือในงาน แข่งเรือประเพณีประเภทสวยงามของบ้านดอนใหม่ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2499 คือ พ่อครูเมืองดี เทพประสิทธิ์ (คำมิ่ง อินสาร, 2557) โดยท่านได้นำประสบการณ์ตรงในชีวิตมาเป็นแนวคิด ในการสร้างสรรค์ท่าฟ้อนล่องน่านเพื่อสื่อความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรมการนำพระบวชใหม่เข้า วัดซึ่งปัจจุบันแม่ครูคำมิ่ง อินสาร บุตรสาวของพ่อครูเมืองดี เทพประสิทธิ์ สามารถจดจำและ สืบทอดท่าฟ้อนดังกล่าวไว้จำนวน 5 ท่า ดังนี้ 1) ไหว้ เป็นท่าที่ใช้ทำความเคารพทุกสิ่ง

- 2) โบกโบยเทวดา ทำความเคารพเทวดา 3) แม่ธรณีรูดน้ำผม ทำความเคารพแม่ธรณีเทพีแห่งพื้นดิน 4) เปลี่ยนผ้า นุ่งผ้าขาวมาในวัดแล้วจึงต้องเปลี่ยนเป็นผ้าเหลืองเมื่อบวชเป็นพระแล้ว
- 5) เก็บดอกบัวถวายพระ การนำดอกบัวสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้ามาถวายพระใหม่

ทำไหว้

ทำโบกโบยเทวดา

ทำแม่ธรณีรูดน้ำผม

ทำเปลี่ยนผ้า

ทำเก็บดอกบัวถวายพระ

ภาพที่ 3 นางคำมิ่ง อินสาร สาธิตกระบวนท่าฟ้อนล่องน่านที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อครูเมืองดี เทพประสิทธิ์

ที่มา: บันทึกภาพโดย นางสาวประภาศรี ศรีประดิษฐ์, วันที่ 28 ธันวาคม 2557

รูปแบบที่ 3 ฟ้อนล่องน่าน ที่ได้รับอิทธิพลมาจากทำรำมาตรฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร

อิทธิพลของทำรำมาตรฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรได้เผยแพร่และขยายวงกว้างในจังหวัดน่านอย่างเห็นได้ชัด จากหลายเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ นโยบายสร้างชาติของจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2481 – 2488) ได้ปรับปรุงวัฒนธรรมรำไท่นจากทำรำง่ายๆตามธรรมชาติมาพัฒนาให้เป็นศิลปะที่มีแบบแผนด้วยการสอดแทรกทำรำมาตรฐาน กรมศิลปากรเข้าไป เรียกว่า รำวงมาตรฐาน โดยกำหนดให้ข้าราชการฝึกซ้อมรำวงทุกวันพุธตอนบ่ายและสนับสนุนให้ประชาชนนักเรียนนักศึกษารำกันในทุกโอกาส (สุกัญญา ภัทราชัย, 2537 : 80) ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ ได้มีโอกาสเข้าร่วมศึกษาและฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้

ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ไทยอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ครูผู้สอนมีทักษะความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา รัฐบาลได้จัดโครงการอบรมลูกเสือชาวบ้าน ด้วยการนำกิจกรรมออกค่ายและฝึกอบรม โดยการเชิญข้าราชการครู ผู้สอนนาฏศิลป์ไทยในจังหวัดน่านมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดพื้ณล่องน่านให้แก่ลูกเสือชาวบ้านแทบทุกรุ่นเพื่อปลูกฝังนิสัยให้สมาชิกรักบ้านเมืองถิ่นฐาน รักหมู่คณะ อันเป็นฐานในการต่อต้านและป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศประเภทเรือสวงามจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีเป็นปีแรก จึงเกิดการประชันขันแข่งพื้ณล่องน่านที่พื้ณโดยผู้หญิงบนเรือแข่งประเภทสวงามกันอย่างเต็มที่

จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีการประดิษฐ์สร้างพื้ณล่องน่านขึ้นใหม่ โดยรับเอาท่ารำมาตรฐานจากเพลงแม่บทใหญ่ซึ่งเป็นบทเรียนสำหรับฝึกหัดรำแม่ท่าทางด้านนาฏศิลป์กรมศิลปากร มาใช้เป็นหลักในการประดิษฐ์ เช่น ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าพรหมสีหน้า ท่าบัวชูฝัก เป็นต้น

ท่าไหว้

ท่าชิตจางนาง

ท่าพรหมสีหน้า

ท่าบัวชูฝัก

ท่านางนอน (โบกโบยเวศ)

ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง

ท่าจันทร์ทรงกลด (เก็บบัวถวายพระ)

ภาพที่ 4 นางอรพิน สิริวงษ์ สาธิตกระบวนการทำพื้ณล่องน่านที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นเองจากประสบการณ์ร่ำวงมะเก่าและ เข้ารับการอบรมลูกเสือชาวบ้าน
ที่มา: บันทึกภาพโดย นางสาวประภาศรี ศรีประดิษฐ์, วันที่ 28 ธันวาคม 2557

อิทธิพลของท่ารำทางนาฏศิลป์ไทยได้เข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการฟ้อน จากม้วนมือจีบหลวมๆตามแบบฟ้อนลายงามมาเป็นจีบปลายนิ้วติดกันและเปลี่ยนการย่อเท้า ตัดสั้นสูงตามแบบฟ้อนเจิงมาเป็นย่อเท้าต่ำ ตามแบบโครงสร้างท่ารำมาตรฐานทางด้าน นาฏศิลป์ไทยโดยได้รับความนิยมในช่วงปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการแพร่กระจายฟ้อนล่องน่านนอกนอكمหหลวง ได้แก่

1) การยกเลิกระบอบเจ้าผู้ครองนครในอดีตฟ้อนล่องน่านเป็นของสูงจำกัดอยู่เพียง กลุ่มชนชั้นสูง และลูกหลานเจ้านายเท่านั้น ดังนั้นเมื่อกลายสภาพมาเป็นของสาธารณะที่ ทุกคนชั้นสามารถฝึกหัดและนำออกแสดงได้เป็นเหตุให้ฟ้อนล่องน่านได้รับความนิยมและแพร่ หลายออกไปในวงกว้างอย่างรวดเร็ว แต่เนื่องจากการถ่ายทอดและฝึกหัดในสมัยอดีตเป็นไป แบบครูพักลักจำ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ท่ารำบางท่ามีความ แตกต่างกันออกไป

2) เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ความเจริญทางด้านคมนาคม และนโยบาย การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาของไทย มีส่วนสนับสนุนให้ครู อาจารย์ ทางด้านนาฏศิลป์จากจังหวัดน่านสามารถเดินทางไปศึกษาอบรมเพิ่มพูนความรู้ทางด้าน นาฏศิลป์ไทยมาตรฐานจากสถาบันต่างๆได้สะดวกมากขึ้น ดังนั้นจึงสามารถนำความรู้ดังกล่าว กลับมาใช้ในการประดิษฐ์สร้างฟ้อนล่องน่าน พร้อมทั้งถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มชาว บ้านใกล้เคียง ทำให้เกิดการแพร่กระจายของฟ้อนล่องน่านในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยมากขึ้น

3) อิทธิพลนโยบายของภาครัฐ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประดิษฐ์สร้างท่า ฟ้อนล่องน่านในหลากหลายมิติ ได้แก่ นโยบายสร้างชาติเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะของ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ด้วยการส่งเสริมให้ปรับปรุงรูปแบบการรำไท่นให้เป็นรำวงที่มี มาตรฐานสวยงาม ประณีตมากกว่าเดิม ส่งผลให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำมาปรับใช้กับการ ประดิษฐ์สร้างฟ้อนล่องน่านในรูปแบบนาฏศิลป์ไทย นอกจากนี้เมื่อรัฐกำหนดให้มีการอบรม ลูกเสือชาวบ้านโดยเชิญ ครู อาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์มาเป็นวิทยากร จึงเกิดการถ่ายทอด ฟ้อนล่องน่านในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นทำให้ได้รับความนิยมและแพร่กระจาย อย่างรวดเร็ว

4) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบประเพณีแข่งเรือ การเพิ่มรางวัลเรือประเภทสวยงาม โดยขอพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศ จากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ส่งผลให้เกิดแรงขับเคลื่อนในการเอาชนะกันอย่างรุนแรง เพื่อรักษาคัดดีศรี และเกียรติภูมิหมู่บ้านตน ฟ้อนล่องน่านซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหลักที่ต้องมีอยู่ในเรือแข่ง ประเภทสวยงามทุกลำ จึงถูกปรับสร้างขึ้นใหม่อย่างหลากหลาย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฟ็อนล่องน่านที่แพร่กระจายออกนอกคุ่มหลวงในระยะแรกนั้นยังคงรักษารูปแบบท่าฟ็อนดั้งเดิมของเจ้าน้อยบุญยกที่มีที่มาจากฟ็อนเจิงและฟ็อนลายงามได้อย่างสมบูรณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ต่อมาเมื่ออิทธิพลของนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรเข้ามามีบทบาทในชุมชนส่งผลให้เกิดการประดิษฐ์สร้างฟ็อนล่องน่านในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยขึ้นอย่างหลากหลายและแตกต่างกันไปตามแบบฉบับของศิลปินพื้นบ้านและครูแต่ละคน ทำให้ท่าฟ็อนดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตามแบบนาฏศิลป์ไทยมาตรฐานเพิ่มขึ้น อาทิ การจับมือปลายนิ้วติดกัน และย่อเท้าต่ำๆ นอกจากนี้ยังนำท่ารำจากจากเพลงแม่บทใหญ่มาประกอบการฟ็อน ส่งผลให้ฟ็อนล่องน่านในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

1.4 ช่วงที่ 4 การจัดระเบียบมาตรฐานฟ็อนล่องน่าน โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

การจัดระเบียบมาตรฐานฟ็อนล่องน่านโดยสภาวัฒนธรรมจังหวัด เกิดจากกระแสการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางมาสัมผัสเอกลักษณ์วัฒนธรรมของเมืองน่านอีกทั้งภาคประชาคมจังหวัดยังเห็นพ้องต้องกันกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของ จ.น่านให้เป็น “เมืองเก่าเล่าชีวิต” ส่งผลให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และหยोหาอดีตของสังคมนอกจากนี้แรงขับเคลื่อนดังกล่าวยังส่งผลไปถึงระดับนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องวัฒนธรรม ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดให้สอดคล้องเนื้อหาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ รวมเรียกว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและได้เรียบเรียงขึ้นใช้อย่างเป็นรูปธรรมในปีการศึกษา 2548 โดยสำนักพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1 ได้นำเนื้อหาสาระองค์ความรู้ ทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ “ฟ็อนล่องน่าน” เข้าไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเป็นครั้งแรกอีกด้วย

จากกระแสความเปลี่ยนแปลงและนโยบายดังกล่าว ใน ปี พ.ศ. 2551 กระทรวงวัฒนธรรมโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีการกิจในการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อธำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม ได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ดำเนินโครงการภูมิบ้านภูมิเมืองจัดกิจกรรมถ่ายทอดศิลปะการแสดงฟ็อนล่องน่านให้เป็นไปตามพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้พระราชทานต่อประชาชนชาวจังหวัดน่านให้ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ แต่เมื่อคณะทำงานลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลกลับพบว่าในแต่ละอำเภอ ชุมชน และ

หมู่บ้าน มีรูปแบบการฟ้อนที่แตกต่างกัน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนคณะครูนาฏศิลป์จากโรงเรียนต่าง ๆ และศิลปินฟ้อนล่องน่านในแต่ละท้องถิ่น เข้าร่วมประชุมเพื่อพัฒนาฟื้นฟูศิลปะฟ้อนล่องน่านให้เป็นรูปแบบและมาตรฐานเดียวกัน

ภายหลังการจัดประชุมดังกล่าว ได้เกิดการประดิษฐ์สร้างฟ้อนล่องน่านในแบบฉบับของวัฒนธรรมจังหวัดน่านขึ้น จำนวน 9 ท่า โดยคัดเลือกท่ารำที่มีอยู่แต่เดิมมาปรับปรุงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้สะดวกและง่ายต่อการฝึกหัด เผยแพร่สู่เยาวชน ดังนี้ 1) ไหว้ 2) เกี้ยวเกล้า 3) บังวัน 4) โบกโบยเทวดา 5) แม่ธรณีรูดนม 6) เก็บดอกบัวถวายพระ 7) ปลาเหลียมหาด 8) กาทากปึก 9) ฆาลาด

ท่าไหว้

ท่าเกี้ยวเกล้า

ท่าบังวัน (บังตะวันตก)

ท่าโบกโบยเทวดา

ท่าแม่ธรณีรูดนม

ท่าเก็บบัวถวายพระ

ท่าปลาเหลียมหาด

ท่ากาทากปึก

ท่าฆาลาด

ภาพที่ 5 กระบวนท่าฟ้อนล่องน่านในแบบฉบับของวัฒนธรรมจังหวัดน่าน จำนวน 9 ท่า
ที่มา: บันทึกภาพโดย นายนพศักดิ์ สว่างรุ่ง, วันที่ 8 มกราคม 2558

ต่อมาได้มีการดำเนินงานขยายผลการดำเนินโครงการดังกล่าวด้วยการจัดทำ DVD และหนังสือฟอนล่องน่าน นำออกฉายทอด เผยแพร่ และแจกจ่ายให้แก่โรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ ชุมชน หมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัดน่านเพื่อใช้ประกอบการเรียน การสอนและฝึกหัดเพื่อออกแสดง นอกจากนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยังได้จัดโครงการ ฝึกอบรมถ่ายทอดทำฟอนดังกล่าวให้กับตัวแทนชุมชน และบุคลากรทางการศึกษา ข้าราชการ ครู จำนวน 10 โรงเรียน โรงเรียนละ 10 คน รวมผู้รับการอบรมถ่ายทอดทำฟอนล่องน่าน ในครั้งนั้นมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 120 คน ในปีต่อมาวัฒนธรรมจังหวัดน่านได้รวบรวมนักศึกษา จากวิทยาลัยเทคนิคน่านวิทยาลัยสารพัดช่างน่าน และศิลปินช่างฟอนจำนวน 500 คน ร่วมกัน ฟอนล่องน่านเพื่อรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งเสด็จ พระราชดำเนินมาทรงงาน เมื่อวันจันทร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 ณ ท่าอากาศยานจังหวัด น่าน เป็นครั้งแรกยังความภาคภูมิใจให้กับพลนิกรชาวจังหวัดน่านเป็นอย่างมาก หลังจากนั้น ไม่นานท่าฟอนล่องน่านทั้ง 9 ท่า ณ บัณฑิตสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดก็ได้รับความยอมรับและ นิยมนำออกแสดงเพื่อต้อนรับพระบรมวงศานุวงศ์ แยกบ้านแยกเมือง รวมทั้งนำออกแสดงใน งานสำคัญของจังหวัดน่านเรื่อยมา จนกลายเป็นฟอนล่องน่านฉบับมาตรฐานที่ใช้ฟอนกัน ทั่วทั้งจังหวัดสามารถพบเห็นได้ตามงานสำคัญทั่วไปเรื่อยมาจนปัจจุบัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดระเบียบมาตรฐานฟอนล่องน่านโดยสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดน่าน

1) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดน่านถูกกำหนด ให้เป็นเมืองเก่าเล่าชีวิต ส่งผลให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ และโยยหาอดีตของสังคมแรง ขับเคลื่อนดังกล่าวส่งผลไปถึงระดับนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องวัฒนธรรม ในการสนับสนุนงบประมาณจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้น สืบทอด และอนุรักษ์ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

2) การพัฒนาการศึกษาโดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้มีการเพิ่มหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ จึงมีการศึกษา รื้อฟื้น และจัดมาตรฐานศิลป วัฒนธรรมต่างๆรวมถึงฟอนล่องน่าน เพื่อให้ครูผู้สอนได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

3) พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์เสด็จเยือนเมืองน่าน การนำฟอนล่องน่าน จัดแสดงเพื่อรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์โดยใช้นักแสดงเป็นจำนวนมากเป็นการยกระดับ คุณค่าของฟอนล่องน่าน ให้เป็นที่นิยม ยอมรับ ห่วงแหนและภาคภูมิใจร่วมกันในความเป็น

เจ้าของศิลปะการแสดงดั้งเดิมที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของจังหวัดน่านดังพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้พระราชทานให้ประชาชนชาวจังหวัดน่านร่วมกันอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมนี้ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

จากข้อมูลดังกล่าวที่ได้นำเสนอนั้นพบว่า ฟ้อนล่องน่านอยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวเมืองน่านมาแต่ครั้งประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในยุคแรก จนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมของเมืองน่าน จากองค์ประกอบที่ปรากฏในการแสดงดังนี้

2. องค์ประกอบในการแสดงฟ้อนล่องน่าน

2.1 กลุ่มผู้แสดงฟ้อนล่องน่าน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้ฟ้อนล่องน่านในจังหวัดน่านที่ยังคงรับจัดงานฟ้อนอยู่ในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่มด้วยกันดังนี้

กลุ่มที่ 1 ฟ้อนล่องน่านในกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มคณะศรัทธาเป็นการฟ้อนโดยชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ กลุ่มคนเหล่านี้จะทำหน้าที่เสมือนตัวแทนของชุมชนในการช่วยเหลืองานประจำหมู่บ้าน รวมถึงการรวมตัวกันฝึกซ้อมและจัดแสดงฟ้อนล่องน่านในโอกาสสำคัญๆ ที่ต้องการแสดงพลังความสามัคคีของชุมชน โดยทั่วไปจะเรียกกลุ่มของชาวบ้านที่ประกอบกิจกรรมในลักษณะนี้ว่า “คณะศรัทธา” เช่น คณะศรัทธาบ้านพญาภู คณะศรัทธาบ้านมหาโพธิ คณะศรัทธาบ้านดอนแท่น เป็นต้น การฟ้อนของกลุ่มคณะศรัทธานี้แต่เดิมเป็นการฟ้อนเพื่อนำขบวนสิ่งของไปถวายยังวัดในหมู่บ้าน ท่าฟ้อนไม่มีรูปแบบเฉพาะตายตัว เป็นการฟ้อนอิสระ ตามเสียงของเครื่องดนตรีที่เรียกว่าฟ้อน “ม่ง ซีด ซึง” ต่อมาเมื่อฟ้อนน่านกระจายออกนอกคุ้มหลวง ชาวบ้านคณะศรัทธาจึงได้จดจำท่าฟ้อนดังกล่าวและนำมาประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้มีความเป็นแบบฉบับของกลุ่มตนเองขึ้น

กลุ่มที่ 2 ฟ้อนในกลุ่มสถานศึกษาการฟ้อนล่องน่านโดยนักเรียน นักศึกษา พบว่าเริ่มมีปรากฏให้เห็นหลังจากที่ฟ้อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวงแล้ว โรงเรียนต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ โดยเฉพาะโรงเรียนในตัวเมือง จังหวัดน่าน ได้รับเอารูปแบบกระบวนท่าฟ้อนล่องน่านมาฝึกสอนให้แก่นักเรียนในโรงเรียนของตนเองในบางครั้งเมื่อมีงานสำคัญของจังหวัด ทางโรงเรียนยังได้เชิญครูผู้สอนซึ่งเป็นศิลปินช่างฟ้อนจากภายนอกมาทำการฝึกซ้อมให้แก่นักเรียนเพื่อไว้สำหรับออกแสดงอีกด้วย จากการศึกษาพบว่านักเรียน นักศึกษาในจังหวัดน่าน จำนวนหลายพันคนได้มีโอกาสฟ้อนล่องน่านเพื่อรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ทำอากาศยานจังหวัดน่านและพลับพลาที่ประทับ หลายครั้งด้วยกัน ซึ่งนักเรียน นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากวิทยาลัยเทคนิคน่านโรงเรียนสตรีศรีน่านโรงเรียนสารพัดช่างเพราะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีอาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถในด้านฟ้อนล่องน่านอยู่เป็นจำนวนมาก

กลุ่มที่ 3 ฟ้อนในกลุ่มบริษัทจัดการแสดง รูปแบบการจัดการแสดงฟ้อนล่องน่านของผู้แสดงกลุ่มนี้เป็นลักษณะเชิงพาณิชย์ ซึ่งส่วนใหญ่ทางบริษัทจัดการแสดงจะว่าจ้างครูอาจารย์ในจังหวัดน่านผู้มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์รวบรวมนักเรียนนักศึกษาในสังกัดของตน ที่มีความสามารถในการฟ้อนพื้นเมืองมาฝึกซ้อมและจัดการแสดงเพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวเมืองน่านให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมอาทิ จัดการแสดงในร้านอาหารที่มีการจำหน่ายอาหารพื้นเมือง ชันโตก ร้านอาหารที่จำลองบรรยากาศการจัดงานให้มีกลิ่นอายของวัฒนธรรมล้านนา เช่น ห้องอาหารโรงแรมศศิธารา ห้องอาหารเอือนเจ้านาง เป็นต้น

2.2 กระบวนท่าฟ้อน

กระบวนท่าฟ้อนที่ปรากฏว่ายังคงมีผู้สามารถสืบสานต่อเนื่องจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งออกได้ตามระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการรูปแบบการฟ้อนดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลกระบวนท่าฟ้อนและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน

ช่วงเวลา	รูปแบบการฟ้อน	กระบวนท่าฟ้อน	การเปลี่ยนแปลงกระบวนท่าฟ้อน
ช่วงที่ 1	- ฟ้อนบนลำเรือแข่ง	- ฟ้อนอิสระแล้วแต่จะคิดสร้างสรรค์ได้ - ฟ้อนโดยนำกระบวนท่าฟ้อนลายงามมาประยุกต์ใช้ - เท้าขึ้นนี้จะขยับได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น	
ช่วงที่ 2	- ฟ้อนน่านในคุ้มหลวง	- ฟ้อนโดยนำกระบวนท่าฟ้อนลายงามมาประยุกต์ใช้ได้แก่ 1) ไหว้ 2) บังวัน 3) บิดบัวบาน 4) เกี่ยวเกล้า 5) กาดากปิก 6) สनต้นสนปลาย - ย่ำเท้าในลักษณะติดส้นเท้าขึ้นสูงก่อนก้าวเท้าไปข้างหน้าในรูปแบบเดียวกันกับฟ้อนเจิง	- มีการจัดระเบียบกำหนดกระบวนท่าฟ้อน การตั้งแถว จังหวะเพลงให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
ช่วงที่ 3	- ฟ้อนน่านแพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง	- ฟ้อนน่านฉบับคุ้มหลวง ประกอบด้วยกระบวนท่าฟ้อนดังนี้ 1) ไหว้ 2) บัวมัด 3) แร้งปีกหัก 4) กาดากปิก 5) ปลาเหลียมหาด 6) เกี่ยวเกล้า ยังคงลักษณะการย่ำเท้าด้วยวิธีติดส้นเท้าขึ้นสูงในรูปแบบเดิมอยู่	- เพิ่มกระบวนท่าแรงปีกหัก ปลาเหลียมหาด และตัดกระบวนท่าวันกับสนต้นสนปลายออก แต่ยังคงลักษณะการย่ำเท้าด้วยวิธีติดส้นเท้าขึ้นสูงในรูปแบบเดิมอยู่
		- ฟ้อนล่องน่านที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยได้รับแนวคิดมาจากนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรเช่น ทำสอสร้อยมาลา ทำจีบสงหลัง ทำจันทร์ทรงกลด และย่ำเท้าต่างในแบบนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร	- ท่าไหว้เท่านั้นที่มีอยู่แต่เดิม นอกจากนั้นเป็นกระบวนท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ซึ่งแตกต่างจากที่เคยมีอยู่ โดยเมื่อเริ่มกระบวนท่าใหม่จะก้าวเท้าขึ้นหน้า 1 ก้าวทุกครั้ง

ช่วงเวลา	รูปแบบการพ็อน	กระบวนท่าพ็อน	การเปลี่ยนแปลงกระบวนท่าพ็อน
		-พ็อนล่องน่านที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยได้รับแนวคิดมาจากนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรเช่น ทำสวดสร้อยมาลา ทำจีบสงหลัง ทำจันทร์ทรงกลด และอย่าเท้าต่ำๆในแบบนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร	-กระบวนท่าพ็อนล่องน่านมาจากท่ารำแม่บทใหญ่ และอย่าเท้าต่ำๆในแบบนาฏศิลป์ไทยกรมศิลปากรทั้งสิ้น
ช่วงที่ 4	พ็อนล่องน่านโดยสำนักวัฒนธรรมจังหวัดน่าน	-พ็อนล่องน่าน โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ประกอบด้วยกระบวนท่าพ็อนดังนี้ 1) ไหว้ 2) เกี่ยวเกล้า 3) บังวัน 4) โบกโบยเทวดา 5) แม่ธรณีรูदन้าผม 6) เก็บดอกบัวถวายพระ 7) ปลาเหลียมหาด 8) กาดากปิก 9) ฆาลาด และอย่าเท้าต่ำๆในแบบนาฏศิลป์ไทยกรมศิลปากร	-คัดเลือกท่ารำที่มีอยู่แต่เดิมมาปรับปรุง สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้สะดวกและง่ายต่อการฝึกหัด วิธีปฏิบัติในแต่ละท่าพ็อนจึงมีความแตกต่างไปจากเดิม

จากตารางจะพบว่ากระบวนท่าพ็อนน่านในคุ้มหลวงแต่เดิม และพ็อนน่านฉบับคุ้มหลวงที่แพร่กระจายออกสู่ภายนอก โดยเปลี่ยนชื่อเรียกว่าพ็อนล่องน่านในปัจจุบันนั้น ได้นำกระบวนท่าพ็อนลายงามบางท่ามาประยุกต์ใช้ และอย่าเท้าเคลื่อนไหวที่ด้วยวิธีติดสันเท้าขึ้นสูงก่อนที่จะก้าวเท้าไปข้างหน้า คล้ายกับการอย่าเท้าเพื่อเคลื่อนไหวในลักษณะเดียวกันกับพ็อนเจิง ส่วนกระบวนท่าพ็อนน่านที่แพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวงและเกิดการประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นั้น ได้แก่ พ็อนล่องน่านของพ่อครูเมืองดี เทพประสิทธิ์ ได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ภายใต้แนวคิดการนำพระบวชใหม่เข้าวัดมีกระบวนท่าพ็อนจำนวน 5 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้ ท่าโบกโบยเทวดา ท่าแม่ธรณีรูदन้าผม ท่าเปลี่ยนผ้า และท่าเก็บดอกบัวถวายพระ ขณะปฏิบัติท่าพ็อนเท้าข้างหนึ่งจะก้าวหน้าค้ำไว้พร้อมกับ ยึด – ยุบ ตามจังหวะจนกระทั่งหมดกระบวนท่า เมื่อเปลี่ยนท่าใหม่จึงก้าวหน้าด้วยเท้าอีกข้างหนึ่งสลับกันเช่นนี้เรื่อยไป ส่วนกระบวนท่าพ็อนล่องน่านที่นำแม่ท่าทางด้านนาฏศิลป์ กรมศิลปากรมาประยุกต์ใช้มีความหลากหลายแล้วแต่ผู้ใดจะสร้างสรรค์เรียบเรียงขึ้นมามีท่าทำสวดสร้อยมาลา ท่าพรหมสี่หน้า ท่าบัวชูฝัก เป็นต้นการอย่าเท้าเปลี่ยนเป็นอย่าต่ำๆตามจังหวะแบบมาตรฐานทางนาฏศิลป์ไทย ในขณะที่พ็อนล่องน่านในแบบสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านประกอบด้วยท่าพ็อนจำนวน 9 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้ ท่าเกี่ยวเกล้า ท่าบังวัน ท่าโบกโบยเทวดา ท่าแม่ธรณีรูदन้าผม ท่าเก็บดอกบัวถวายพระ ท่าปลาเหลียมหาด ท่ากาดากปิก และท่าฆาลาด เท้าอย่าต่ำๆ ไปด้านข้าง 3 ครั้งและชิดเท้าในจังหวะที่ 4 จากนั้นจึงอย่าเท้าต่ำๆสลับไปด้านข้างอีกข้างหนึ่ง 3 จังหวะ และชิดเท้าในจังหวะที่ 4 เช่นเดียวกันท่าสลับเช่นนี้เรื่อยไป จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเอกลักษณ์เฉพาะของกระบวนท่าพ็อนล่องน่าน ปรากฏอยู่ในกระบวนท่าพ็อนแบบคุ้มหลวงโดยนำกระบวนท่าพ็อนลายงามมาประยุกต์ใช้ด้วยวิธีม้วนมือจีบหลวมๆ และอย่าเท้าด้วยการติดสันเท้าขึ้นสูง

2.3 คนตรีและเพลงประกอบการแสดง

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงฟ้อนล่องน่านของจังหวัดน่านนั้น เป็นวงดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่า “วงกลองล่องน่าน” ประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิด ซึ่งหากเป็นการฟ้อนบนบกจะใช้เครื่องดนตรีได้แก่ กลองแอว ซอแง แฉ่ ฉาบ แต่หากเป็นการฟ้อนบนลำเรือจะใช้เครื่องดนตรีได้แก่ กลองสองหน้า ซอแง และป่าน หรือในบางครั้งอาจใช้ทั้งกลองแอว กลองสองหน้า ฉาบ ป่าน บรรเลงผสมกันทั้งหมดก็ได้ เป็นลักษณะของการผสมผสานโดยไม่มีกฎเกณฑ์บังคับตายตัวแต่อย่างใด เพลงที่ใช้บรรเลงในแถบเมืองน่าน คือเพลง “มอญเรือแข่ง” เป็นเพลงโบราณที่อาจารย์ประเสริฐ คุตทพันธ์ ได้ถ่ายทอดให้กับพ่อครูเขียว ภูไซยา คนบ้านพญาภู (เขียว ภูไซยา, 2556)

2.4 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของฟ้อนล่องน่าน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าแต่เดิมคงจะไม่ได้จัดวางระเบียบแบบแผนข้อบังคับในการแต่งกายเอาไว้ หากเป็นการฟ้อนในคุ้มเพื่อรับแขกบ้านแขกเมือง ก็คงทำแต่เพียงนัดหมายกันแต่งกายให้มีความคล้ายคลึงปราณีต สวยงามมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่หากเป็นการฟ้อนโดยกลุ่มคณะศรัทธาตามงานบุญต่างๆ ก็คงจะแต่งกายตามแบบวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก ต่อมาเมื่อมีการกำหนดมาตรฐานการแต่งกายโดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เครื่องแต่งกายจึงมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความประณีตและพร้อมเพรียงกัน ดังนี้

- ผ้าซิ่น นุ่งซิ่นม่าน ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดน่าน
- เสื้อ สวมเสื้อแขนกระบอก คอกลมผ่าอกตัดเย็บทรงพื้นเมืองเข้ารูป สีนี้นิยมใช้ส่วนใหญ่เป็นสีที่เหมาะสมเข้ากับสีของผ้าซิ่น เนื้อผ้ามีลักษณะถ่ายเทอากาศได้ดี ไม่แข็งหรือนิ่มจนเกินไป
- สไบ นิยมห่มสไบด้วยวิธีพาดบ่าทางด้านซ้ายลงทางด้านใต้แขนขวาข้างลำตัว แล้วพับทบมาทาบลงบนสไบด้านซ้าย โดยทิ้งชายสไบลงทางด้านหลัง ผ้าสไบส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมที่ทอสำเร็จได้สัดส่วนไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไป มีความยาวอยู่ที่ประมาณ 2.5 เมตร นิยมใช้ผ้าสไบสีขาว เพราะสามารถนำไปใช้ฟ้อนได้ในทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ หรืองานเฉลิมฉลอง งานเทศกาลต่างๆ
- เครื่องประดับ นิยมสวมสร้อยคอและต่างหูที่ทำจากโลหะชุบทองที่มีขนาดเล็ก
- ผม นิยมเกล้าผมมวยรวบตึงไว้บริเวณกึ่งกลางศีรษะตามแบบอย่างประเพณีประดับด้วยดอกเอื้องผึ้งสีส้มเหลือง

ภาพที่ 6 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงฟ้อนล่องน่าน
ที่มา: บันทึกภาพโดย นางสาวประภาศรี ศรีประดิษฐ์, วันที่ 28 ธันวาคม 2557

2.5 โอกาสที่ใช้ในการแสดง

ฟ้อนล่องน่านนิยมนำออกแสดงในงานมงคล ทั้งที่เป็นงานประจำปีซึ่งจัดให้มีขึ้นเป็นประจำ อาทิ งานประจําฤดูกาลท่องเที่ยวต่างๆ งานแข่งเรือชิงถ้วยพระราชทาน งานปีใหม่เมือง งานประเพณีทอดกฐิน งานตานก๋วยสลาก ฯลฯ และงานเฉพาะกิจที่จัดให้มีขึ้นในโอกาสพิเศษ อาทิ งานต้อนรับแขกเมือง งานรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์งานเฉลิมฉลองในโอกาสต่างๆ ที่จัดขึ้นเฉพาะกิจ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่ปรากฏในการแสดงฟ้อนล่องน่าน ไม่ว่าจะเป็นผู้แสดง กระบวนการทำฟ้อน เครื่องดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ตลอดจนเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงล้วนเป็นศิลปะที่ปรากฏให้เห็นเฉพาะในเขตเมืองน่าน อันแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงสถานภาพการดำรงอยู่และความตระหนักในคุณค่าของฟ้อนล่องน่านเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม จากการใช้แบบสอบถาม สอบถามประชาชนจังหวัดน่านทั้ง 15 อำเภอ รวม 450 คน พบว่าปัจจุบันมีการจัดการแสดงฟ้อนล่องน่านอย่างต่อเนื่องในทุกอำเภอของจังหวัดน่าน ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่เคยรับชม รู้จัก มีความทงแห่นและตระหนักถึงคุณค่าของฟ้อนล่องน่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3. สถานภาพของฟ็อนล่องน่านในจังหวัดน่าน

ตารางที่ 2 แสดงสถานภาพของฟ็อนล่องน่านจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนกลุ่มตัวอย่างจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาสถานภาพของฟ็อนล่องน่าน					
หัวข้อ	ผลการศึกษา				
	เคย		ไม่เคย		
เคยได้ยินชื่อฟ็อนล่องน่าน	90.4%		9.6%		
เคยชมการแสดงฟ็อนล่องน่าน	79.8%		10.7%		
หัวข้อ	น่าสนใจ		ไม่น่าสนใจ		
ความน่าสนใจของฟ็อนล่องน่าน	87.3%		3.1%		
หัวข้อ	ทราบ		ไม่ทราบ		
ความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา และข้อมูลเกี่ยวกับฟ็อนล่องน่าน	28.4%		62%		
หัวข้อ	1 ครั้ง	2 ครั้ง	3 ครั้ง	4 ครั้ง	> 4 ครั้ง
จำนวนครั้งที่เคยชมฟ็อนล่องน่าน	6.4%	10.2%	9.6%	4.9%	49.1%
หัวข้อ			ผลการศึกษา		
สถานที่ที่เคยชมฟ็อนล่องน่าน					
- งานเทศกาล/ประเพณี/งานแสดงต่างๆ/งานวัดในหมู่บ้านและชุมชน			41.5%		
- ในตัวอำเภอ			13.3%		
- งานแข่งเรือเมืองน่าน			12.2%		
- โรงเรียน			8.7%		
- ชะบวนแห่งานต่างๆ			2.0%		
- ช่วงเมืองน่าน			1.3%		
- โรงแรม			0.4%		
- ถนนคนเดิน			0.2%		
แหล่งที่มาของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับฟ็อนล่องน่านประวัติ ทำฟ็อน เป็นต้น			จากผู้ที่ไม่ทราบประวัติ 28.4% 13.3%		
- ทราบข้อมูลมาจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษที่มีการบอกเล่า สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น			5.3%		
- ทราบมาจากงานประเพณี งานเทศกาลต่างๆ และงานวัด			4%		
- ทราบจากครู/อาจารย์ เป็นผู้ให้ข้อมูล			2.4%		
- ทราบจากการอ่านเอกสารคำแนะนำ หนังสือประวัติศาสตร์ และพงศาวดาร			0.9%		
- สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมเป็นผู้ให้ข้อมูลการแสดงฟ็อนล่องน่าน			0.7%		
- การจัดนิทรรศการตามส่วนราชการ โรงเรียน			0.7%		
- จากอินเทอร์เน็ต			0.2%		
- ทราบข้อมูลมาทางช่างศิลป์ในแห่งชาติ กลุ่มฟ็อนเมืองน่าน กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชน และหอศิลปวัฒนธรรม เป็นผู้ให้ข้อมูล					

ผลการศึกษาสถานภาพของฟ้อนล่องน่าน	
สาเหตุที่ทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน “ฟ้อนล่องน่าน” ยังคงอยู่กับจังหวัดน่านมาจนปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของชาวบ้าน	
- เพราะการแสดงฟ้อนล่องน่านมีการสืบทอดและอนุรักษ์กันมาจากรุ่นสู่รุ่น	34.4%
- เป็นศิลปะพื้นบ้าน คู่บ้าน คู่เมือง และเป็นต้นแบบ ต้นตำหรับของการฟ้อนล่องน่าน	18.9%
- เป็นเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวบ้านในการฟ้อนล่องน่าน	18.7%
- ไม่ทราบสาเหตุ ว่าเพราะเหตุใดการแสดงฟ้อนล่องน่านนี้ถึงอยู่คู่กับจังหวัดน่านมาจนถึงปัจจุบัน	12.7%
- เป็นการแสดงที่มีความสวยงาม และอ่อนช้อย	
- โรงเรียนจัดให้มีหลักสูตรการเรียน การสอน การแสดงฟ้อนล่องน่านให้กับนักเรียนในสถานศึกษา	10.0%
- มีการจัดกิจกรรมการฟ้อนล่องน่านในหน่วยงานทางภาครัฐ และภาคเอกชน	3.6%
	1.8%

จากการสำรวจสถานภาพของฟ้อนล่องน่านในปี พ.ศ. 2557 - 2558 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้สึกว่าการฟ้อนล่องน่านเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมการฟ้อนในจังหวัดน่านเพราะได้มีการจัดแสดงในงานเทศกาล งานประเพณีประจำท้องถิ่น และในงานสำคัญของอำเภอที่กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่เรื่อยมา ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกใกล้ชิด ผูกพันและคุ้นเคยกับการแสดง “ฟ้อนล่องน่าน” สังเกตได้จากผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า 49.1 เปอร์เซ็นต์เคยชมการแสดงฟ้อนล่องน่านมาแล้วมากกว่า 4 ครั้งในงานเทศกาล งานประเพณีสำคัญต่างๆ เช่น งานแข่งเรือ งานกิจกรรมโรงเรียน งานขบวนแห่ต่างๆ งานโรงแรม งานถนนคนเดิน ฯลฯ แต่ถึงแม้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเคยชมการแสดงฟ้อนล่องน่านมาแล้วมากกว่า 4 ครั้งแล้วก็ตาม มากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ยังคงไม่มีความรู้ ความเข้าใจถึงความเป็นมาของการแสดงฟ้อนล่องน่านอย่างแท้จริง สำหรับข้อมูลของฟ้อนล่องน่านที่พอจะทราบอยู่บ้างนั้นส่วนใหญ่ได้รับทราบมาจากคำบอกเล่าของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รองลงมาคือทราบจากการประชาสัมพันธ์ข้อมูลก่อนการแสดงฟ้อนล่องน่านในงานประเพณี งานเทศกาลต่างๆ และทราบจากครู/อาจารย์ ตามลำดับ ดังนั้นหากชาวจังหวัดน่านได้ทราบประวัติของการแสดงฟ้อนล่องน่านโดยทั่วถึงกัน ก็จะทำให้สามารถเข้าถึงวัฒนธรรมการฟ้อนได้อย่างลึกซึ้ง สามารถมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และรักษาวัฒนธรรมนี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปได้

4. ความตระหนักของประชาชนในจังหวัดน่าน

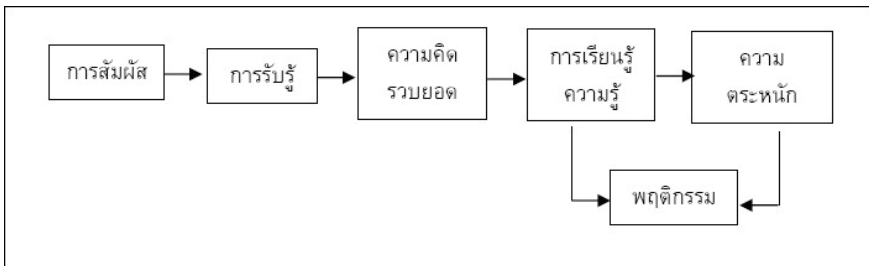
ความตระหนักจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้รับการสัมผัสจากสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ จากนั้นจึงเกิดการรับรู้ อันนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด การเรียนรู้ และความตระหนักเป็นลำดับต่อไป ความตระหนักนี้เองสามารถนำไปสู่ความพร้อมที่จะแสดงการกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมในการหวงแหน เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบสอบถาม

เกี่ยวกับความตระหนักของประชาชนในจังหวัดน่านที่มีต่อฟ็อนล่องน่าน โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนจังหวัดน่านใน 15 อำเภอ จำนวน 450 คน ก่อนที่จะสอบถามในเรื่องของความสามารถทางการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในการหวงแหนและอนุรักษ์เป็นฟ็อนล่องน่านลำดับต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงความตระหนักในคุณค่าของการแสดงฟ็อนล่องน่าน

หัวข้อ	ความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	SD	ระดับความคิดเห็น
1. ต้องการให้ฟ็อนล่องน่านอยู่จังหวัดน่านตลอดไป	4.36	1.04	มาก
2. มีความคิดว่าฟ็อนล่องน่านเป็นสมบัติของจังหวัดน่าน	4.07	1.11	มาก
3. มีความรักและหวงแหนในศิลปการฟ็อนล่องน่าน	4.02	1.22	มาก
4. เห็นว่าไม่ควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบการฟ็อนล่องน่าน	4.00	1.26	มาก
5. มีความประทับใจ และอยากชมฟ็อนล่องน่าน	3.90	1.07	มาก
6. ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับฟ็อนล่องน่านเพิ่มเติม	3.90	1.00	มาก
7. เชื่อมั่นว่าฟ็อนล่องน่าน มีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดน่าน	3.89	1.13	มาก
8. ฟ็อนล่องน่านสามารถสื่อให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ	3.83	1.15	มาก
9. มีความภาคภูมิใจเมื่อได้รับชมฟ็อนล่องน่าน	3.83	1.29	มาก
10. อนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านด้วยการติดตาม สนับสนุน และเป็นผู้ชมที่ดี	3.64	1.35	มาก
11. สามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบทอดฟ็อนล่องน่าน	3.44	1.29	ปานกลาง
12. สามารถช่วยอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านด้วยการเผยแพร่ข้อมูล และประชาสัมพันธ์	3.39	1.15	ปานกลาง
13. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม การอนุรักษ์ สืบทอดฟ็อนล่องน่าน	3.29	1.18	ปานกลาง
14. ท่านสามารถช่วยอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่าน ด้วยการ สืบทอดทำรำ	2.33	1.48	น้อย
รวม	3.70	0.85	มาก

จากตารางจะเห็นได้ว่าประชาชนชาวจังหวัดน่านต้องการให้การแสดงฟ้อนล่องน่าน อยู่คู่กับจังหวัดน่านตลอดไป เนื่องจากเห็นว่าฟ้อนล่องน่านเป็นสมบัติของจังหวัดน่าน แสดงให้เห็นถึงความรัก ความหวงแหน และความต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมการฟ้อนในแบบดั้งเดิม ให้อยู่คงอยู่ นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการสืบทอดฟ้อนล่องน่านอย่างยั่งยืนสืบไป ดังนั้นภาพรวม ในการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในคุณค่าของการแสดงฟ้อนล่องน่านเป็นอย่างมากซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 กล่าวคือ คนเมืองน่านมีความตระหนักรู้ การอนุรักษ์ และสืบทอดการแสดงฟ้อนล่องน่านอยู่ในระดับมาก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ได้รับรู้ ค้นเคยและผูกพันกับศิลปะการแสดงฟ้อนล่องน่านตั้งแต่วัยเยาว์ เรื่อยมา จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอดอันนำไปสู่การเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมการฟ้อนล่องน่าน ท้ายที่สุดจึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการหวงแหน ส่งเสริมและ อนุรักษ์ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไปสุดแล้วแต่สถานภาพของแต่ละบุคคลจะเอื้ออำนวย กระบวนการรับรู้และแสดงออกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและสถานภาพอันสำคัญของ ฟ้อนล่องน่านที่มีต่อชุมชนออกมาให้ปรากฏ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ: แสดงขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนักของ Good
ที่มา: พรเทพ บุญยะผลึก, 2548 หน้า 16.

5. การอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านจากแบบสอบถามประชาชนจังหวัดน่าน

จากการศึกษาถึงพฤติกรรมในการอนุรักษ์ที่มีผลมาจากความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม ฟ้อนล่องน่านโดยเก็บข้อมูลจากการจัดทำแบบสอบถามปลายเปิดกับประชาชนจังหวัดน่าน ใน 15 อำเภอ จำนวน 450 คน พบว่าปัจจุบันประชาชนในจังหวัดน่านได้มีส่วนร่วมในการ ช่วยอนุรักษ์ และมีแนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านร่วมกันดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ สืบทอดการแสดงฟ้อนล่องน่าน

การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านจากแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. ประชาสัมพันธ์ฟ้อนล่องน่านโดยการแนะนำ บอกต่อ บอกเล่าประวัติความเป็นมาและอธิบายความสำคัญของฟ้อนล่องน่าน	88	19.6
2. ไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่าน	84	18.7
3. เป็นผู้ชมที่ดี	78	17.3
4. ส่งเสริมให้มีการแสดงฟ้อนล่องน่านในงานต่างๆ	55	12.2
5. ส่งเสริมให้ลูก-หลาน และคนรุ่นใหม่ฝึกหัดฟ้อนล่องน่าน	49	10.9
6. เป็นผู้แสดงฟ้อนล่องน่านเอง	38	8.4
7. เป็นนักดนตรี และผู้สอนท่าฟ้อนล่องน่าน เพื่อพัฒนารูปแบบของดนตรีและรูปแบบท่าฟ้อนล่องน่าน	20	4.4
8. ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมฟ้อนล่องน่าน อาทิ ร่วมเดินขบวนแห่ ร่วมจัดงาน เป็นต้น		
9. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับฟ้อนล่องน่าน และจัดทำข้อมูลฟ้อนล่องน่านเก็บไว้	16	3.6
10. จัดตั้งชมรมฟ้อนล่องน่านในหมู่บ้าน	14	3.1
11. ประชาสัมพันธ์ฟ้อนล่องน่านโดยการเผยแพร่ฟ้อนล่องน่านผ่านทางเว็บไซต์ต่าง ๆ	6	1.3
	2	0.4
รวม	450	100.0

ตารางที่ 5 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวิธีการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดง ฟันบ้านฟ้อนล่องน่าน ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น

แนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่านของประชาชนทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีแนวทางในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่าน	98	21.8
2. ประชาสัมพันธ์ บอกต่อ และบอกเล่าประวัติของฟ้อนล่องน่าน	76	16.9
3. ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ สืบทอดทำรำฟ้อนล่องน่าน	71	15.8
4. อนุรักษ์ และส่งเสริมให้หน่วยงานทางภาครัฐ และเอกชน จัดการแสดงฟ้อนล่องน่านตามเทศกาลต่าง ๆ	55	12.2
5. จัดหาแม่ครู/ช่างฟ้อน มาสอนคนในชุมชน และเด็กในโรงเรียน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดทำรำ	31	6.9
6. สนับสนุนให้โรงเรียนบรรจุการฟ้อนล่องน่าน ลงในรายวิชา ดนตรี-นาฏศิลป์ที่บ้าน	29	6.4
7. เป็นผู้สอน และถ่ายทอดทำรำให้แก่ผู้ที่สนใจ	16	3.6
8. พาลูก-หลาน ไปรับชมฟ้อนล่องน่านในงานต่างๆ	15	3.3
9. เป็นผู้ฟ้อนล่องน่าน/ผู้แสดงเอง	13	2.9
10. มีส่วนร่วมในการช่วยจัดกิจกรรมฟ้อนล่องน่าน อาทิ บริจาคเงินช่วยจัดงาน เข้าร่วมขบวนแห่ เป็นต้น	13	2.9
11. เผยแพร่การแสดงฟ้อนล่องน่านในรูปแบบ VDO ลงในเว็บไซต์	10	2.2
12. หน่วยงานทางภาครัฐ และเอกชน จัดกิจกรรมการอบรมฟ้อนล่องน่าน	8	1.8
13. จัดตั้งกลุ่ม/ชมรม ในการอนุรักษ์ฟ้อนล่องน่าน	7	1.6
14. อนุรักษ์ให้รูปแบบทำรำฟ้อนล่องน่าน และการแต่งกายเป็นแบบดั้งเดิม	5	1.1
15. คิดค้นรูปแบบท่าฟ้อนให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น (ประยุกต์ทำรำ)	3	0.7

จากตารางจะเห็นว่าประชาชนในจังหวัดน่านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการแนะนำ บอกเล่าประวัติความเป็นมาและอธิบายความสำคัญของท้องถิ่นให้ผู้อื่นรับทราบมากที่สุดถึง 19.6 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือเป็นผู้ชมที่ดี ส่งเสริมให้มีการแสดงท้องถิ่นในงานต่างๆ ส่งเสริมให้ลูกหลาน และคนรุ่นใหม่ฝึกหัดท้องถิ่น เป็นนักแสดง เป็นนักดนตรี ให้ความร่วมมือในการจัดการแสดงตามลำดับ แต่พบว่าประชาชนถึง 18.7 เปอร์เซ็นต์ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอดท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับจำนวนร้อยละของผู้ที่ไม่มีแนวทางในการอนุรักษ์ท้องถิ่นที่มีอยู่ถึง 21.8 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจึงเป็นคำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้นในการจัดประชุมระดมความคิดเห็นในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย “การอนุรักษ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ว่าอย่างไรจึงจะสามารถปลูกฝังทัศนคติของประชาชนในกลุ่มนี้ให้มีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่น จนกระทั่งอยากเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ท้องถิ่นต่อไปได้

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการประชุมระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์ท้องถิ่นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นๆ ถือเป็นหัวใจหลักของการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลายในตัวเอง จำเป็นต้องให้ประชาชนในพื้นที่เจ้าของวัฒนธรรมผู้รับรู้ถึงปัญหา - อุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจึงจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ สืบทอด และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่สั่งสมของชาติอย่างสูงสุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืนขึ้นในวันที่ 28 พฤษภาคม 2558 ณ โรงแรมน่านตรึงใจ โดยได้รับการตอบรับเข้าร่วมประชุมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมการท้องถิ่นในจังหวัดน่านจำนวน 70 ท่าน ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ตัวแทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน สภาวัฒนธรรมอำเภอ ปราชญ์และศิลปินพื้นบ้าน ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มมิตรแก้วสหทัยคารวนคร และครู - อาจารย์จาก 30 สถาบันการศึกษา ผลจากการประชุมทำให้ได้มาซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวน ร้อยละ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์พืชน้ำอย่างยั่งยืน

ลำดับ	หัวข้อ	จำนวน	ร้อยละ
1	จัดทำโครงการส่งเสริมและเผยแพร่การพืชน้ำสู่ชุมชนทุกชุมชนให้ประชาชนในชุมชน รวมทั้งเยาวชน สามารถพืชน้ำได้ทุกคน	17	16.0%
2	ออกระเบียบบังคับให้มีการปลูกพืชน้ำในหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นทุกระดับชั้นเพราะปัจจุบันถึงแม้จะมีระเบียบไว้ก็ไม่จริงจึงเท่าใดนักเพราะครูผู้สอนสามารถเลือกที่จะสอนหรือไม่ก็ได้ ทำให้แต่ละโรงเรียนมีความสามารถทางการพืชน้ำไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ทุกโรงเรียนในจังหวัดควรใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเรื่องพืชน้ำอย่างจริงจังเป็นมา วัฒนธรรม และวิถีการพืชน้ำในแบบเดียวกัน	14	13.2%
3	จัดประกวดแข่งขันพืชน้ำ (ทุกระดับของชุมชนและการศึกษา) ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้คนมีความสนใจในการพืชน้ำมากขึ้น เกิดความรู้สึกรักและหวงแหน อยากดูแลรักษา อนุรักษ์ และส่งเสริมในการปลูกพืชน้ำ สำหรับผู้ที่ไม่ได้แข่งขันก็สามารถรู้จักพืชน้ำได้มากขึ้นจากการเป็นผู้ชมการประกวด	11	10.4%
4	จัดให้มีการแสดงพืชน้ำโดยคนในชุมชนและกลุ่มนักเรียน ในงานประเพณีต่างๆ เช่นงานแข่งเรือ รวมถึงกิจกรรมในชุมชนโดยทุกชุมชนและทุกโรงเรียนต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมแสดง และผู้แสดงต้องเป็นสมาชิกในโรงเรียนหรือชุมชนนั้นๆ ไม่ให้จ้างบุคคลอื่นมาแสดงแทน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ทุกโรงเรียนและทุกชุมชนต้องฝึกหัดสมาชิกในชุมชนตนเองให้สามารถพืชน้ำได้	8	7.5%
5	ควรอนุรักษ์พืชน้ำแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ไม่ควรปรับเปลี่ยน ทั้งรูปแบบการพืชน้ำและการแต่งกาย เพราะการพืชน้ำแบบดั้งเดิมจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เหมือนกับคนอื่น แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งพืชน้ำและการแต่งกายซึ่งอาจจะทำให้เอกลักษณ์ของการพืชน้ำแบบดั้งเดิมเลือนหายไป	8	7.5%
6	ฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ในเรื่องพืชน้ำในหลักสูตรเดียวกันโดยสร้างหลักสูตรการสอนพืชน้ำแบบเป็นทางการ มีการกำหนดชั่วโมงในการสอนพืชน้ำที่ชัดเจนเป็นเท่าเดียวกัน โดยผู้เข้าร่วมอบรมต้องเข้าฝึกอบรมจนครบหลักสูตรจึงจะได้รับใบรับรองผ่านการฝึกอบรม	8	7.5%
7	จัดตั้งชมรม “อนุรักษ์พืชน้ำ” โดยให้ผู้ที่สนใจและผู้ที่ต้องการสืบทอดพืชน้ำได้มีพื้นที่ที่จะมาพบปะพูดคุย หาแนวทาง จัดกิจกรรมอนุรักษ์พืชน้ำ โดยอาจจะจัดให้มีชมรมแยกย่อยไปในทุกหมู่เกาะ และจัดให้มีการประชุมชมรมทุกเดือน	7	6.6%
8	จัดให้มีงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่นสนับสนุนค่าเครื่องดนตรีที่เล่นประกอบการพืชน้ำ สนับสนุนค่าเช่าหรือค่าติดตั้งเครื่องแต่งกายที่เป็นแบบมาตรฐานสำหรับพืชน้ำ นอกจากนี้อาจจะช่วยสนับสนุนในเรื่องของอาหารหรือค่าเดินทางมาแสดง	6	5.7%
9	ปลูกฝังค่านิยมในการรักษาและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดน่าน	6	5.7%
10	ผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆเพื่อเผยแพร่การพืชน้ำ เช่น ทำVCD ประชาสัมพันธ์ ความสำคัญและความเป็นมาของพืชน้ำ พืชน้ำที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แจกให้ทุกโรงเรียน สถานที่ราชการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำวีดิทัศน์เผยแพร่ผ่านทางโซเชียลมีเดียต่างๆ เช่น Facebook twitter และYoutube เป็นต้น	6	5.7%
11	ภาครัฐเช่นหน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอเป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนหรือสร้างโครงสร้างในการส่งเสริมควาเข้ามาสนับสนุนให้มีการเผยแพร่และอนุรักษ์ พืชน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ในช่วงแรกอาจต้องมีคำสั่งจากหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบลงไปโน้มน้าว เพราะช่วงแรกทุกคนยังไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พืชน้ำจึงอาจจะไม่มีความร่วมมือเท่าที่ควร	6	5.7%
12	จัดวาระของจังหวัดน่านในการกำหนดให้พืชน้ำพืชน้ำโดยเน้นในเรื่องของการพืชน้ำเพื่อสุขภาพ โดยให้ทางหน่วยงานการปกครองมีนโยบายกำหนดให้พืชน้ำเป็นส่วนหนึ่งในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ	2	1.9%
13	ในส่วนของชุมชนและภาคเอกชนที่จัดกิจกรรมต่างๆเช่นการเปิดงาน การต้อนรับนักท่องเที่ยว การแสดงบนเวทีควรเชื่อมโยงและใช้วิธีการการพืชน้ำ จากกลุ่มนักเรียน ที่มีนักแสดงเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับนักเรียนด้วย	2	1.9%
14	ยกย่องเชิดชูเกียรติปราชญ์ชาวบ้านและเยาวชนต้นแบบ เพื่อให้ปราชญ์ชาวบ้านและเยาวชนต้นแบบมีความรู้ในเรื่องการพืชน้ำเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะอนุรักษ์สืบทอดพืชน้ำอย่างยั่งยืน	2	1.9%
15	มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและการแสดงพืชน้ำ	2	1.9%
16	เปิดเพลงประกอบการพืชน้ำผ่านเสียงตามสายในชุมชนทุกวันเพื่อให้คุ้นเคยกับจังหวะในการพืชน้ำ	1	0.9%
	รวม	106	100%

จากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านของประชาชน จังหวัดน่านและจากการจัดประชุมระดมความคิดเห็นในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านอย่างยั่งยืนร่วมกับภาครัฐบาลและภาคประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในด้านศิลปวัฒนธรรมการฟ็อนล่องน่านในจังหวัดน่าน พบว่าทุกฝ่ายต่างมีแนวทางที่จะช่วย กันอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ และบอกเล่าประวัติของฟ็อนล่องน่านให้กับผู้อื่นได้รับทราบจัดทำโครงการส่งเสริมและ เผยแพร่การฟ็อนล่องน่านสู่ชุมชนและเสนอให้บรรจุการฟ็อนล่องน่านลงในหลักสูตรการศึกษา ท้องถิ่นภาคบังคับในทุกระดับชั้นเพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่สามารถฟ็อนล่องน่านได้ทุกคน โดย แนวทางเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและผลักดันจากภาครัฐและความร่วมมือจาก ภาคเอกชนเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นจริง แต่สิ่งสำคัญที่ควรให้ความสนใจและจัดทําอย่าง เร่งด่วนคือ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา องค์ประกอบการฟ็อน และ ท่าที่ประกอบกรฟ็อนอย่างถูกต้องลึกซึ้ง เพราะประชาชนสามารถนำไปใช้บอกเล่า ประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้สะดวกและรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ยังได้เสนอ แนวทางให้หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จัดประกวดและจัดการแสดงฟ็อนล่องน่านตาม เทศกาลต่างๆ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปในจังหวัดน่านและนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้พบเห็นและ รู้จักกับวัฒนธรรมการฟ็อนล่องน่านมากขึ้นโดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ฟ็อน ล่องน่านที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำขึ้นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดส่งให้กับหน่วยงานที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายก เทศมนตรีเทศบาลเมืองน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอทั้ง 15 อำเภอในจังหวัดน่าน จะได้ใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย จัดทำงบประมาณ และ จัดกิจกรรมในโอกาสต่อไป ซึ่งหากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติจริง ก็จะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ฟ็อนล่องน่านอย่างยั่งยืนสืบไป

สรุปผลการวิจัย

ฟ็อนล่องน่านอยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวเมืองน่านมาแต่ครั้งประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานใน ยุคแรกและพัฒนาเรื่อยมาจนปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งพัฒนาการในช่วงเวลาต่างๆ โดย เริ่มตั้งแต่การฟ็อนบนลำเรือขณะที่ย้ายเมืองเพื่อผ่อนคลายความเมื่อยล้า ปรากฏการฟ็อน บนเรือแข่งเมื่อเรือของตนเป็นฝ่ายชนะก็จะลุกขึ้นฟ็อนเพื่อแสดงความยินดีจากนั้นในปี พ.ศ. 2469 เกิดการจัดระเบียบ และประดิษฐ์สร้างฟ็อนขึ้นใหม่ในคุ้มหลวงโดยเจ้าน้อยบุญยก สองเมืองแก่นโดยให้ชื่อว่า ฟ็อนน่านหลังจากยกเลิกระบอบการปกครองโดยเจ้าผู้ครองนคร ในปี พ.ศ. 2475 ฟ็อนน่านได้แพร่กระจายออกนอกคุ้มหลวง ประชาชนทั่วไปได้ฝึกหัดและ

ออกแสดง ประมาณปี พ.ศ. 2499 เมื่อผู้หญิงสามารถพ่อนในเรือแข่งประเภทสวายงามได้จึงเรียกพ่อนดังกล่าวว่าพ่อนล่องน่านรวมถึงพ่อนน่านที่ร่ายubenบกว่าพ่อนล่องน่านตามไปด้วย ต่อมาเกิดการสร้างสรรค์ท่าพ่อนที่แตกต่างกันออกไปในปีพ.ศ.2551 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านจึงได้จัดทำโครงการภูมิบ้านภูมิเมืองเพื่อจัดทำกระบวนท่าพ่อนล่องน่าน และองค์ประกอบในการแสดงให้เห็นเป็นมาตรฐานเดียวกัน

องค์ประกอบในการแสดงพ่อนล่องน่านได้แก่ กลุ่มผู้พ่อนประกอบด้วยกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มบริษัทจัดการแสดง กระบวนท่าพ่อนล่องน่านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดน่านคือพ่อนน่านแบบคุ่มหลวงซึ่งเปลี่ยนชื่อเรียกเป็นพ่อนล่องน่านในปัจจุบันโดยนำกระบวนท่าพ่อนสวายงามบางท่ามาประยุกต์ใช้ อาทิ ท่าไหว้ ท่าบิดบัวบาน ท่าเกี่ยวเกล้า ท่ากาตากปีก ย่ำเท้าเคลื่อนที่ด้วยวิธีติดสันเท้าขึ้นสูงก่อนที่จะก้าวเท้าไปข้างหน้า คล้ายกับการย่ำเท้าเพื่อเคลื่อนที่แบบพ่อนเจิง ส่วนกระบวนท่าพ่อนล่องน่านที่แพร่กระจายออกนอกคุ่มหลวงเรื่อยมานั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการนำท่ารำนาฏศิลป์มาตรฐานมาประยุกต์ใช้ การย่ำเท้าต่ำ การจับมือปลายนิ้วจรดกัน ในแบบนาฏศิลป์ไทยภาคกลาง ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการพ่อนคือวงกลองล่องน่าน บรรเลงเพลงมอญเรือแข่ง แต่งกายโดยนุ่งผ้าซิ่นน่านที่เป็นผ้าพื้นเมืองเฉพาะของชาวจังหวัดน่านสวมเสื้อแขนกระบอก ห่มผ้าสไบ มวยผมติดดอกเอื้องผึ้ง พ่อนล่องน่านนิยมนำออกแสดงในงานมงคล ทั้งที่เป็นงานประจำปีซึ่งจัดให้มีขึ้นเป็นประจำ อาทิ งานประจำปีฤดูกาลท่องเที่ยวต่างๆ งานแข่งเรือชิงถ้วยพระราชทาน งานปีใหม่เมือง งานประเพณีทอดกฐิน งานตานก้วยสลาก ฯลฯ และงานเฉพาะกิจที่จัดให้มีขึ้นในโอกาสพิเศษ อาทิ งานต้อนรับแขกเมือง งานรับเสด็จพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ งานเฉลิมฉลองในโอกาสต่างๆ ที่จัดขึ้นเฉพาะกิจ ฯลฯ

ปัจจุบันสถานภาพของพ่อนล่องน่านเปรียบเสมือนตัวแทนของวัฒนธรรมการพ่อนในจังหวัดน่านเนื่องจากได้มีการจัดแสดงในงานสำคัญต่างๆเรื่อยมา ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่รู้จักชื่อ “พ่อนล่องน่าน” แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจถึงความเป็นมาของพ่อนล่องน่านอย่างถูกต้องด้านความตระหนักในคุณค่าของพ่อนล่องน่านในปัจจุบันนั้นประชาชนส่วนใหญ่รับรู้คุ้นเคยและผูกพันกับศิลปะการแสดงพ่อนล่องน่าน จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอดนำไปสู่การเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมการพ่อนล่องน่านจึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรม การหวงแหน ส่งเสริมและอนุรักษ์ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไปได้แก่ ช่วยประชาสัมพันธ์พ่อนล่องน่านโดยการแนะนำ บอกต่อ บอกเล่าประวัติความเป็นมาและอธิบายความสำคัญของพ่อนล่องน่านให้กับผู้อื่นได้ทราบเป็นผู้ชมที่ดี ส่งเสริมให้มีการแสดงพ่อนล่องน่านในงานต่างๆ และส่งเสริมให้ลูก-หลาน และคนรุ่นใหม่ฝึกหัดพ่อนล่องน่าน นอกจากนี้พบว่ายังมีประชาชนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอดพ่อนล่องน่านซึ่งสอดคล้องกับ

ปริมาณร้อยละของประชาชนที่ไม่มีแนวทางในการอนุรักษ์ฟ่อนล่องน่าน จากการจัดประชุม ระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแนวทางการอนุรักษ์ฟ่อนล่องน่านอย่าง ยั่งยืนโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการฟ่อนล่องน่านในจังหวัดน่านในวันที่ 28 พฤษภาคม 2558 ณ โรงแรมน่านตริ่งใจ ผู้วิจัยได้จัดส่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวให้กับหน่วยงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองน่าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ ทั้ง 15 อำเภอในจังหวัดน่าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย จัดทำงบประมาณ และ จัดกิจกรรมในโอกาสต่อไปดังนี้ ส่งเสริมประชาสัมพันธ์เผยแพร่ บอกต่อ และบอกเล่าประวัติ ของฟ่อนล่องน่านให้กับผู้อื่นได้รับทราบ การจัดทำโครงการส่งเสริมและเผยแพร่การฟ่อนล่อง น่านสู่ชุมชนทุกชุมชนของจังหวัดน่านให้ประชาชนในชุมชนสามารถฟ่อนล่องน่านได้ทุกคน เมื่อทุกคนสามารถฟ่อนได้ก็จะสามารถสอนบุตรหลานซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นหลังที่จะทำหน้าที่ เป็นผู้สืบทอดฟ่อนล่องน่านต่อไป สิ่งสำคัญที่ควรให้ความสนใจและจัดทำอย่างเร่งด่วนคือ ควร มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา องค์ประกอบการฟ่อน และทำที่ ใช้ประกอบในการฟ่อนอย่างถูกต้อง เพราะประชาชนสามารถนำไปใช้บอกเล่าประชาสัมพันธ์ ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้สะดวกและรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวทางให้หน่วย งานภาครัฐ และเอกชน จัดประกวดและจัดการแสดงฟ่อนล่องน่านตามเทศกาลต่างๆ เพื่อให้ ประชาชนทั่วไปในจังหวัดน่านและนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้พบเห็นและรู้จักกับวัฒนธรรมการ ฟ่อนล่องน่านมากขึ้นซึ่งหากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ฟ่อนล่องน่านที่ได้ร่วมกัน จัดทำขึ้นนี้ได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติจริง ก็จะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ฟ่อนล่องน่านอย่างยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ยังมีการฟ่อนในรูปแบบอื่นที่สะท้อนถึง วัฒนธรรมการฟ่อนของชาวจังหวัดน่าน อันมีรากฐานมาจากฟ่อนเจียงอีกเป็นจำนวนมาก หาก มีผู้สนใจทำการเก็บรวบรวมในเรื่องของอิทธิพลฟ่อนเจียงที่มีต่อฟ่อนของเมืองน่านก็จะก่อให้เกิดฐานข้อมูลการฟ่อนในเมืองน่านที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น ยังประโยชน์ให้แก่ผู้ที่สนใจใน การศึกษาค้นคว้าต่อไป

บรรณานุกรม

- เขียว ภูไชยา. ศิลปินพื้นบ้าน. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2556.
- คมสันต์ ชันทะสอน. ครูชำนาญการ. โรงเรียนบัว จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 18 กรกฎาคม 2557.
- คำมิ่ง อินสาร. ช่างฟ้อนอาวุโสอำเภอเวียงสา. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 22 กรกฎาคม 2557.
- จินตนา มัธยมบุรุษ. (2550). **บายศรีทูลพระขวัญ**. เชียงใหม่ : เวียงบัวการพิมพ์.
- ญาณ สองเมืองแก่น. ศิลปินพื้นบ้าน หลานเจ้าน้อยบุญยกสองเมืองแก่น. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2557.
- ประทีป อินแสง. ประธานสภาวิทยาลัยชุมชนน่าน. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 18 กรกฎาคม 2557.
- ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. (2509). **เพชรลานนา**. เชียงใหม่ : สุริวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- พรเทพ บุญยะผลึก. (2548). **ความตระหนักของประชาชนต่อปัญหาคุณภาพน้ำคลองบางใหญ่ กรณีศึกษาประชาชนในเขตเทศบาลนครภูเก็ต**. ปริญญาโท พ.บ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย. สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์.
- พลเชาว์ พญาพรหม. ข้าราชการครูชำนาญ. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2557
- สมเดช อภิษยกุล. (2552). ฟ้อนล่องน่าน. เชียงใหม่ : มรดกล้านนา.
- สร้อยไข่มุก ณ น่าน. เหลนเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 63. จังหวัดน่าน. สัมภาษณ์วันที่ 7 กันยายน 2557.
- ลักข์สิทธิ์ พลสันติกุล. (2556). **การจัดการประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาประเพณีแข่งเรือจังหวัดน่าน**. ปริญญาโท ศศ.ม. (การจัดการทางวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุกัญญา ภัทธราชย์. (2537). **เพลงปฎิพาทย์ บทเพลงแห่งปฎิภาณของชาวไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสนีย์ จิตตเกษม. (2554). **น่านอนันตกาล (เมืองแก่นาน)**. เชียงใหม่ : มรดกล้านนา.

